

No 8
1 9 3 5
30 s.

Õitsev kevad

Õitsev Kevad!

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol. ltn. A. Balder, telefon 451-94.

Tegev toimetaja kapten A. Treufeldt, telefon ametis 451-89, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasuõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: ä üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti ärel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-mised 60 kr.

Nr. 8

1935

SISUKORD:

- Esimene mai.
- A. Kallits: Rahvakultuuri ja rahvahariduse nõukogu ajalooline ülesanne.
- Ju: Inglismaa ja George V.
- 3. mai — Poola rahvuspüha.
- R. Stokeby: 1. mai tähtsus kaitseliidu ajaloos.
- J. Klaos: KL. mereüksuste ujuvabimõude lipud.
- J. Kg.: Meie kriminaalseaduste reform.
- A. V.: Rk. pealikute ja instruktorite kursused.
- Kroonikat.
- E. Vimson: Jalaväe suurtükivägi.
- E. Pa.: Inglased Eesti vabadussõjas.
- K. Eh.: Haanja Munamägi — meie rahvuslik uhkus.

VIGASTATUD SÕJAMEESTE ÜHINGU kingsepa- ja rätsepatöökojad

Tallinnas, Nunne t. 7, tel. 470-59

**Valmistavad soodsate hindadega
kaitseliitlastele mundreid ja saapaid**

Tallinnas, Nunne t 7.

Telefon 470-59

Rahvakultuuri ja rahvahariduse nõukogu ajalooline ülesanne

Mag. A. KALLITS

On möödunud ajad, millal taheti, et eestlased oma väheste jõududega peaksid seadma oma ülesandeks maailma soojaksütmise, s. o. asuma lahendama kõiksuguseid meekaugeid „üliinimlikke“ küsimusi, hoolimata sellest, kas neil on üldse mingit tähtsust eesti elu arengule. Osa haritlaskonnast küll pole veelgi vabanenud sellest suunast, vaid libiseb vana hoo mõjul edasi, nagu tõuke saanud vagun, kuigi vedur sõidab juba hoopis teistel teedel. Muidugi on ka neid, kes seda teevad oma kosmopoliitilise, pahempoolse maailmavaate tõttu, mis küll on pugenud varju, sest selle vastasjõud — rahvuslus, usklikkus, perekonnameel, enesekaitse aade jne. kohisevad võimsa kevadvoona rahva hinges.

Rahva hing elab läbi teist ärkamisaega. Tõuseb valitsema teadmine, et eestlase tööpõld on ta lähim ümbrus, oma rahvus, et eestlasel on riik ning isamaa, ta pole ümberjooksja rahvusvaheline kodutu olend. Isamaa ülesehitamise aade tiivustab vanu ja noori. See haarab kõik alad — majanduse, seltskondliku elu ja kultuuri.

Kultuurialal, nagu muulgi alal, teeme suuri pingutusi, et raputada maha sissejuurdunud vana harjumust importeerida välismailt vaimset sisu, 30 a. tagasi alustas Noor-Eesti kultuurvarade sissevedu. Nüüd tunneme, et seda pole vaja teha eriti hoogsasti, eestlase hing vajab ennast, enese kasvamist, mitte pugemist kõiksuguseisse võõraisse „orientatsioonidesse“. Oleme ise mehed. Vajame ainult eesti vaimu ja hinge.

Selles mõttes meie riigijuhid astusid rahvakultuuri ja rahvahariduse nõukogu kokkukutsumisega ajaloolise sammu — asuti koondama kultuurialade esindajaid, et pidada nõu, kuidas meie vaimuelu kooskõllaliselt rakendada teenima meie riigi ning rahva eluvajadusi. Suur mõte — ühendada jõud, millest seni paljudki tunglesid eri suunas, nagu luik, vähk ja havi tuntud valmis.

Valitsus on selgel sõnal kõiki kutsunud üles ehitustööle. Siin on esimene asi aluste rajamine. See vaimuelu alusmüür on — meelsus. Seda tuleks igal pool kaugelt enam tõsta esile.

Kui meie vaimses elus pole kõigi jõudude häälendamist kindla meelsuse alusel, siis jääb kasutamata vaimsete väärtuste — kirjanduse, kunsti, teaduse jne. — meelsuskasvatavlik toime.

Kui meelsuslikud alused on sõnastatud selgesti, tõstetud esile, siis meie riiklik-rahvusliku aatestiku teedelt kõrvale eksijail on hõlpus näha ära oma väärtusi ja võimalik ruttu pöörduda tagasi õigele suunale. Samuti saab korrale kutsuda pahatahtlikke, sihilikke mujalekaldujaid, keda leidub alati. See sõnastatud

riiklik-rahvuslik meelsustunnistus on juhendiks ka meie noorsookasvatusele ja noortele, kes nälgivad maailmavaate ja ülesannete järele.

On ju selge, et kasvatuse alused peavad olema maailmavaatelistes veenetes. Siit saab kasvatus eesmärgid ja suunad. Eesti kasvatus tuleb rajada selgele maailmavaatelsele alusele, nimelt selle maailmavaate alusele, mis on maksev meie ühiskonna ja riigi elu alusena.

See ülesanne on ammu oodanud lahendajaid. Oleme aga seisnud niivõrd poliitilistes keerutustes, et seks polnud võimalusi.

Siin on vastutavad ülesanded haritlaskonnal, neil isikuil, kes töötavad kasvatuse, teaduse, seltskondliku tegevuse, omariikluse aadete süvendamisel jne.

Haritlaskonna ligindus rahvale on jälle tõusmas hüüdlauseks. Haritlastele on mõnigi kord heidetud ette eluvõõrsust, rahvakaugust, või koguni seda, et osa haritlasi on püüdnud rahva hinge pookida meie riiklik-rahvuslikele alustele võõraid aateid. Raskeim süüdistus on olnud see, et haritlaste seas leidub liialt pessimismi, sihilikku ning teravat arvustamist ülesehitava meelsuse asemel, et haritlased kipuvad meil Eestis tähtsate küsimuste asemel võib-olla liialt lahendama meile kaugeid küsimusi jne.

Meie vaimuelul pole olnud selgeid teid. On koguni kõneldud, et ei tohtivatki olla sihte, kõik olgu vaba, vaimne looming ei kuuluvat üldse mingi eesmärgi teenistusse, tal polevat kanda mingit vastutust jne.

Need seisukohad on kahjulikud. Nad nõrgestavad meie jõutagavarasid.

Ei saa olla sihitut, eesmärgitut vaimuelu, mis ei anna tulu Eestile. Väga huvitav võib olla uurida mõne surnud keele häälikuid; kui aga samal ajal ei leidu näiteks võimalusi aineliselt toetada kutsevaliku nähete uurimist ja kutsenõuande võimaluste selgitamist, mil kõrge eluline väärtus, siis näit. etruski keele uurimise toetamine pole õige. Lahendame küsimused nende elulise tähtsuse järjekorras — see peaks olema r- ja r-nõukogu üheks seisukohaks meie teaduselu suundamisel.

Kõik jõud tulevad koondada eesti rahvuse majanduslikule ja kõlbelsele, kultuurilisele tõstmisele. Erilisi kõrgeid nõudeid tuleb seada kirjandusteoste ideelisele sisundile, sest kirjandus on tugev relv aatelises töös. Loomingut, mis kannab, kajastab, õhutab, kasvatab eestluse, meie riikluse, aateid, tuleb soodustada. Laiem publik peab tulema appi sellele suunale ja uutele nõudele meie kirjanduses.

Kõigis neis küsimustes on r- ja r-nõukogul määrav tähtsus meie vaimuelu korraldamisel.

Inglise kuningapaar — kuningas GEORGE V ja kuninganna MARY

INGLISMAA JA GEORGE V

HANNOVERI DÜNASTIA SUUR-BRITANNIA TROONIL

KUNINGAS GEORGE V 25-AASTASE VALITSEMISE JUUBELI PUHUL

Kahekümnenda sajandi esimene veerand osutub halastamatuks ajajärguks kuningakodadele. Võime loetella kümmekond dünastia esindajat, keda ajalooratas on veeretanud kõivale võimu juurest, andes maad rahvaesindusele või rahva tribuunidele diktaatorite näol. On saabunud ümberhinnangu ajastu. Paljud vormid ja töökspidamised, mis on kestnud aastasadasid, on heidetud kõrvale kui tegelikule elule mittevastavad. Nii mõnedki riigid on viimaste aastate jooksul teinud läbi suured metaformsid — alates ultrademokraatiast ja lõpetades diktatuuriga. Ajalooratas on kihutanud kaldeidoskoobilise kiirusega. Mis nõudis sajandeid kestvat arengut, sünnib nüüd 10 aasta vältel.

Ent me ei taha määrata diagnoosi palavikurampides vaevlevale Euroopale, vaid vaatleme pigem mandrist eemal asetsevat Suur-Britanniat. Inglismaa öeldakse olevat traditsioonide ja rahuliku arengu maa, ning võib-olla sellepärast ongi ta jäänud puutumata mandrit piinavast haigusest.

Kuningas George V, „rahva soovide ja tahtmiste ametliku esindaja“ (Act 1701. a.), 25-aastase valitsemise juubelit 6. mail pühitseb Inglismaa suure pidulikkusega. Ja see pidulikkus ei kannu mitte rahvale peale surutud ametlikku iseloomu ega täida ka võimu reklaa-

mimise demonstratsiooni ülesandeid, vaid see on sõna otseses mõttes Suur-Britannia rahvaste pidu.

Kuningas George V esiisad asusid Inglismaa troonile 1714. aastal. Viimne Stuartide suguvõsast, kuninganna Anna, suri samal aastal, jätmata järele otsest troonipärijat. 1701. aasta troonipärimise seaduse järgi pidi Inglismaa troonile tõusma Hannoveri dünastia. Jakobiitidel oli küll ka palju pooldajaid, kuid sellest hoolimata ei juhtunud mingit intsidenti, kui George I, James I lapselaps ema poolt, tunnistati avalikult Inglismaa kuningaks. Sellele aitas suurel määral kaasa asjaolu, et toryde valitsus, kes soovis näha troonil James I järeltulijat, oli kukutatud natuke aega enne kuninganna Anna surma ja võimule pääsis whigide valitsus, kes pooldas Hannoveri dünastiat.

Vastasrinna juht Bolingbroke põgenes Prantsusmaale. Siit hakkas ta organiseerima vastujõude George I ja whigidele. Tal õnnestuski koguda sõtlasist nimetamisväärse sõjaväesalga, kes püüdis võimuga kukutada George I ja troonile tõsta James Stuarti. Valitsuse väed olid siiski tugevamad ja katse ebaõnnestus täieliselt. See juhtum aiva kõvendas whigide ja George I positsiooni. Kuningas ise ei teinud küll valitsuse asjadega suuremat tegemist, sest ta oli huvitatud

Kuninga kaardiväelane Whitehall'is vahipostil

oma kodumaa, Hannoveri, saatusest rohkem kui Inglismaa omast. Pealegi ei hallanud ta inglise keelt. George II (1727—1760) oli juba aktiivsem valitsemise asjus. Ühes peaministrite Valpole ja William Pittiga arendasid nad parlamentliku süsteemi kujundamist ja asumaade vallutamisi, mis on Inglismaa põhjapanevaimaid iseloomujooni tänapäevani. Kuid ülesehitava töö kõrval ei puudunud ka sisemised konfliktid. Nimelt sines Charles Stuarti näol uus krooni pretendent. Ta kogus sõtimaal väikese väe, marssis sellega Edinburgh'i, kus ta kuulutas end Inglismaa kuningaks James VIII nime all. Ta tungis Edinburgh'ist edasi Londoni alla, kuid Inglismaa ei tunnustanud teda ning ta pööris tagasi Stirlingi alla, mille forte ta püüdis tormijooksuga võtta ära. Katse ebaõnnestus. Varsti oli tal Georgi II poeg, Cumberlandi hertsog, kannul, kes ta väe purustas Culloden'i all. Charles Stuart pääsis pärast pikki ekslemisi Prantsusmaale.

George III (1760—1820) oli autoritaarsemate kalduvustega kui ta eelkäijad, seepärast sattus ta õige sageli vastollu parlamentiga. Ta eemaldus aga varsti valitsemisest haiguse tõttu ning anti välja regendi seadus. Pärast George III surma asus tema asemele George IV (1820—1830), selle järele ta vend William IV (1830—1837). Värskemad puhangud ja revolutsiooni ideed olid tema ajal jõudnud mandrilt Inglismaale. Rahvas nõudis reforme. Vanameelsed seisid sellele ihu ja hingega vastu. Õige tagasihoidliku reformibilli, mille võttis vastu alamkoda, kukutas järjekindlalt läbi ülemkoda. Rahutused kasvasid kuni kokkupõrgeteni sõjaväega. Inglismaa seisis revolutsiooni lävel. Whigide partei tähtsamad mehed nõudsid, et kuningas nimetaks uusi peere ülemkotta, mis murraks toryde vanameelsuse

selgroo. Ainult siis, kui kuningas andis nõusoleku uute peeride nimetamiseks, laskis ülemkoda viimises hädas läbi reformibilli. Uue seaduse põhjal said whigid suure enamuse parlamendis. Samas parlamendis hakati ka eemakordselt nimetama torysid konservatiivideks ja whigisid liberaalideks. William IV suri 1837. a. Krooni päris Kenti hertsogi ainuke tütar Viktoria (1837—1901). Tema valitsemise ajal levis eriti tööliste liikumine, nõnda-nimetatud chartism. Kohati kujunes see avalikuks mässuks, mille vastu tuli välja saata sõjavägi. Tööliste liikumise teravnemises polnud niipalju süüdi poliitiline tagurlus kui majandusliku murrangu aeg. Oli ümberorienteerumise ajastu. Vabrikutööstus arenes hiiglasemudega, paisates massiliselt käsitöölisi töötute hulka. Seisukord lahenes alles siis, kui inglased suutsid võita välisturge ja mahutada töötute massid vabrikuisse. Peagi saadi aru, et tootmissüsteemis kõige kuja juur peitub välismaa viljatollis. Väga iseloomulikult kirjeldas seda John Mill: „Nad (privilegeeritud aristokraadid) müüvad kallilt oma vilja ja laenavad odavasti raha. Nende kasuks hoitakse alal kõrged tollid, kuna need kaubanduses on juba ammu kadunud. Nende mõisad lähevad pärandusmaksuta järeltulijaile ja neid on peaaegu võimatu müüa, sest nad on kindlustatud perekondliku lepinguga. Selle juures on landedgentry'l õigus eeskätt nõuda võlgu jäänud renti, nagu riigil makse, ja siis alles järgnevad teised nõudmised. Teised nõudjad peavad nõudma võlgnikult kohtus oma võlga, maaomanik võib ise võtta pandiks rentniku varanduse. Külas on nad täielised peremehed ja krahvkonnas kohtunikud ja politseinikud. Inglismaa on džentlmenide paradüüs“. Algas sõda viljatollide vastu, et võimaldada rahvale odavamat leiba. Sellest kuulsast tollilahingust ei võtnud osa mitte üksi töölised ja nende esindajad, vaid siin löid kaasa ka töösturid, ohverdades võitluses tohtu suuri rahasummasid. Asja kasuks püüti võita naised ja isegi kiriku jutlustajaid, kes pidid seletama, et viljatollide kõrvaldamisega langeb elukallidus. Võitlus läks nii ägedaks, et mõisnikud lubasid juba viimises hädas rännata välja Inglismaalt, nagu seda kirjutas nende häälekandja „Morning Post“. Aga välja-pääsu ei leitud ja 1846. a. esitas peaminister veel Viktoriale kinnitamiseks viljatollide kaotamise seaduse.

Kuningatar Viktoria abiellus Koburgi hertsogi poja Albertiga. See abielu ei meeldinud inglasiile, kuna prints oli liiga vaene. Nad isegi kiuste alandasid printsi riiklikku palka 50.000 naelalt 30.000 naelan. Ent prints oli suurte vaimuannetega mees. Ta teigi oma elu ülesandeks kindlustada Viktoriale troon ja võita talle rahva poolehoid. Ta soovitas oma naisele mitte end segada parteilistesse võitlustesse, vaid pidada erapooletust, ja see oli õnneks temale ja riigile. Rahvas hakkas vaatama kuninga võimule kui erapooletule võimule ega süüdistanud enam teda, vaid valitsust. Erapooletuse printsiip on jäänud maksma kuningavõimu kandjate juures Inglismaal tänapäevani.

Suur-Britannia kuninganna Viktoria suri 1901. aastal. Üldse oli ta troonil 64 aastat. Ta pika valitsemise ajal arenes parlamentarism Inglismaal jõudsasti, kuigi kuningannal oli suur mõju poliitilises elus. Rahvas pidas kuningannast väga suurt lugu. Isegi nüüd veel meenutab Viktoria-aega iga inglase heameelega.

Tema järeltulijaks sai Eduard VII (1901—1910). Valitsemisest seisis ta kaua eemal, sest ema ei lasknud teda sinna lähedale. Kuninganna tahtis ise kanda vastutust. Eduard VII reisis palju, teenis sõjaväes ja omas esinduskohustusi teaduse-, spordi- ja kunstimaailmas. Asudes ema surma järele troonile hakkas ta ajama agressiivset koloniaalpoliitikat. Inglise asunduste kujunemisel on mänginud alati suurt osa erasikute ja ühingute algatus, mida on toetanud riigivalitsus.

1910.—1935. a. valitseb Suur-Britanniat kuningas George V, kelle 25-aastase valitsemise juubelit pühitseb Inglismaa ühes dominioonidega. Maailma kõigi aegade suurima riigi dominioonid saavad kõik oma esindajad juubelipeole. Siin võime näha eksootiliste maade võimu-

kandjaid kõrvuti karskete põhjamaade valitsejatega. Suur-Britannia impeeriumi suuruse võrdluseks olgu toodud mõningad arvulised andmed.

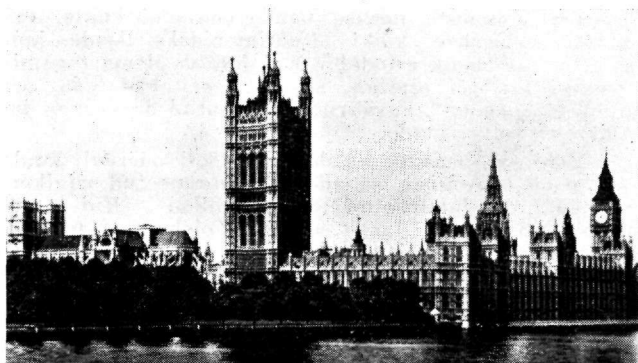
Suur-Britannia	38.365.600	493.081.000
Ühendriigid	9.681.259	146.993.676
Nõukogude Liit	22.489.293	170.000.000
Prantsusmaa	12.361.000	104.476.800
Hiina	8.414.500	486.225.000

Siit näeme, et Briti impeerium ületab kõik maailmariigid nii territooriumilt kui ka rahvaarvult. Ta on 4½ korda suurem Hiinast, 4 korda suurem Ühendriikidest, 3 korda Prantsusmaast ja ligi 2 korda Nõukogude Liidust. Ka rahvastiku arvuga ei ulatu ükski teinani.

Kuningas ja parlament.

Kogu seadusandlik võim on King in Parliament'i käes, s.t. kuningal koos parlamendiga. Kuningal on õigus kutsuda kokku parlamenti, katkestada selle koosseis, saata laiali alamkoda jne. Kuningas seisab võimu eesotsas ja tema nimel sünnib valitsemine, sest iga seadus vajab jousseastumises kuninga nõusolekut. Tema annab volitusi eelarve krediidide kasutamiseks, nimetab ametnikke, jagab tiitleid ja aukuade, annab armu ning nimetab peere. Ta on inglise kiriku pea ning maa- ja mereväe ülem.

Ta võimupiirid näivad olevat nii laialdased, et teda võiks kadestada mõni monarhh absolutismi ajajärgust. Bagehot ja Lowell iseloomustavad seda järgmiselt: „Inimesed oleksid väga üllatatud, kui neile selgitataks, kui palju võib teha kuningas, mitte küsides nõu parlamendilt. Rääkimata kõigest muust ta võib laiali saata kaitseväge (seaduse järgi ta ei tohi palgata sõdureid rohkem kui määratud, kuid ta ei ole kohustatud neid üldse palkama); ta võib vallandada kõik ohvitserid, alates ülemjuhatajast, võib vallandada kõik mereväelased, võib müüa maha kõik meie sõjalaevad ja mereväe tagavarad, võib sõlmida rahu, ohverdades Cornwall'i, ja alustada sõda Bretagne võitmiseks. Ta võib nimetada peeriks ühendatud kuningriigi iga kodaniku — olgu see mees või naine, igast kihelkonnakoolist kuningriigis võiks ta teha „ülikooli“. Ta võib vallandada suurema osa tsiviilametnikke, anda armu kõigile kurjategijatele. Ühe sõnaga, kuningas võiks, tugides oma eesõigustele (prerogatiividele), kõigutada valitsuse kogu tegevusest kodanlike valitsemise alal.“ Ning edasi ütleb Lowell: „Mina võiksin veel lisandada, et kuningas võib nimetada ametisse isegi piiskopi ja teisi vaimulikke, kuigi nende õpetus karjalammaste seas kutsuks esile vastuiseisu; et ta igale koerale võiks panna suukorvi, iga vaest võiks sundida küüslauku sööma ja iga rahvakooliõpilast Walesi murraku ära õppima ja et ta lõpuks võib teha võimatuks kõik kohalikud tehnikamõnused, nagu trammiliinid ja elektrivalgustuse.“ (Tsitaa

Inglise parlamendi hoone

Lord-mayori maja Londonis

E. Madissoni t.). Nagu näeme, on kuninga võimupiirid kohutavalt suur. Ent tegelikult jääb see peaaegu täieliselt kasutamata. Valitsemine on ajalooliselt läinud asutuse kätte, mida inglise seaduseaktid ei tunnegi. Seda asutust nimetatakse kabinetiks, mille eesotsas seisab peaminister. Ametlikes aktides kutsutakse peaministrit ühes valitsuse liikmetega kuninga sulaseiks, kes ametisse astudes annavad vande kui salanõukogu liikmed. Peaminister on oma tegutsemises peaaegu piiramata võimuga, kuid vastutav ja sõltuv parlamendist. Kuninga võimu piiramine on tingitud vastutamusest. Inglise õigusesse on jäänud püsima põhimõte, et kuningas ei tee halba. Seda seletavad nad õige omapäraselt. Kui kuningas näiteks tapaks oma käega ühe ministri, võib selle eest vastutavaks teha peaministri, kui ta aga tapab viimase ka, pole võimalik teha vastutavaks enam kedagi. Sellest moraal, et kuningas võib teha halbu korraldusi, kuid selle eest vastutab minister, kes neid korraldusi täidab. Seejärel on kuninga vastutamatus alaliseks kaasnähtuseks ministri vastutus. Riigiõiguslikult on ikkagi kuningas võimu kõrgeimaks kehastajaks Suur-Britannias. Troonile astudes peab kuningas andma vande, et ta lubab austada seadusi ja kaitsta protestantlikku usku paavsti vastu. Kuningal on veto-õigus, kuid seda ei ole enam tarvitatud kuninganna Annast saadik. Hannoveri dünastia pole kasutanud üldse keelmise õigust. Absolutismi-ajast pärit traditsioonilise lause veto-õiguse kasutamiseks „Le roi s'avisera“ (kuningas mõtleb järele) asendus lausega „Le roi le veut“ (kuningas soovib seda). Kõigest sellest hoolimata on kuningas oma ülesannete täitmisel eksimatu, vastutamatu ja puha. Hübneri järgi on Inglise parlamendis maksavad kolm põhimõtet: 1) kabinet peab olema moodustatud parlamendi enamuse juhtidest; 2) kabineti nõupidamised toimuvad kuninga juuresolekuta; 3) peaminister on ainuüksi vastutav parlamendi ees. Sellest selgub, et tegelikult riigi suveräänsuse kandjaks on parlament. Kuninga õigused on, nagu seda ütleb Bagehot, anda nõu, ergutada või hoiatada. Parlament on Inglismaa suverään ja tema enamuse esindajad valitsuse toolidel diktaatorid. Sidney Low tähendab: „Inglise peaminister, kelle seljataga on parlamendi enamuse, võib teha seda, mida ei või teha Saksa keiser ega Ameerika president, ei ka kõik Ühendriikide kongressi komisjonide esimehed: ta võib muuta seadusi, panna maksta uusi maksu ja neid muuta; võib käsutada kõiki riigi sõjalisi jõude. Kõike seda sel ainsal tingimusel, et tal on parlamendi enamuse usaldus.“ Inglise parlament ei tunne rüskajaid, demagoogia-tegijaid ega opositsiooni spordi pärast, nagu seda, paraku, nägime meie oma lühikeses parlamendi ajaloos. Inglismaal tunti kaua ainult kaht erakonda — vabameelsed (whigs) ja alalhoidlikud (tories). Viimasel ajal on sisenud juure kolmas — tööerakond, kuid kõik need erakonnad on loodud valitsemiseks, milline asjaolu ei jäta mõju avalda-

Eesti-Ingliise kultuurühingu asutajad juhatus liikmed: Mr. Hill, Mr. H. Carlson, Mr. A. Nippak, Mr. V. Veros, Mr. J. Kirp

mata erakondade taktikale. Erakond, kes loodab, et võib-olla lähemas tulevikus peab ta võtma enda kätte valitsuse-ohjad, ei või teha laiu ja teostatuid lubadusi. Ka opositsioon on vastutav ning seepärast nimetatakse teda „Tema Majesteedi lojaalne opositsioon“. Naljana paistab esimesel hetkel asjaolu, et näiteks Kanadas maksetakse ametliku opositsiooni juhile ministri palk.

Alamkoja kõrval püsib ka ülemkoda (House of Lords). Oiguse järgi on ülemkojal sama võim, mis alamkojalgi, kuid tegelikult on ta võimupiir sulanud hoopis kokku. Seaduse järgi on talle jäänud algatuse võim, kuid ta ei kasuta seda kunagi, sest sattudes vastollu ülemkojaga võib saada see neile saatuslikuks. Eel-pool nägime, et juba William IV murdis ülemkoja vastu-panu sellega, et ähvardas määrata uusi peere ülemkotta nii palju, et endine koosseis oleks jäänud vähemusse ja nad oleksid olnud sunnitud alistuma.

Raha ja maksu küsimusi puutuvad seaduseelnõud, mis võetakse vastu alamkoja poolt ja saadetakse ülemkotta vähemalt kuu aega enne parlamendi istungjärgu lõppu, peab ülemkojas vastu võetama kuu aja jooksul. Vastasel korral esitatakse seaduseelnõu kuningale kinnitamiseks ülemkoja nõusolekuta ning alamkoja speaker otsustab, kas seaduseelnõu kannab money-billi iseloomu või mitte. Kui teisi seadusi ülemkoda lükkab tagasi või parandab neid alamkojale vastuvõtmatul kujul, siis ei pääse need maksvusele kolme alamkoja istungjärgu jooksul. Kui alamkoda neid ei ole muutnud selle aja jooksul, esitatakse nad kuningale kinnitamiseks.

Arhailist ülemkoda on kavatsatud ammugi muuta vastavamaks elunõudeile. 1917. aastal moodustati eriline komisjon, kellele tehti ülesandeks välja töötada seaduseelnõu ülemkoja reformeerimiseks. Komitee avaldas 1918. aastal oma aruande, mille järgi ülemkoja liikmed ei tarvitseks kuuluda parteidesse, vaid neil peaks olema laialdane praktiline põllutöö, sõjanduse, rahanduse või administratiivküsimustes. Varanduse omanike ei ole tähtis. Samuti ei määraks neid enam kuningas, vaid enamuse valiks alamkoda oma liikmete hulgast. Iga nelja aasta järele tuleks 1/3 valitud ümbervalimisele. Ainult 81 kohta kuuluks päriavale peeridele, keda valiksid mõlemate kodade poolt moodustatud komisjonid.

Alamkoja volituste kestus on 1911. aasta „Parliament Act'i“ järgi 5 aastat. Liikmed valitakse ringkondade viisi, mažoritäär-valimise printsiibi põhjal. Viimased valimised toimusid 27. okt. 1931. a. Majanduslik kriis oli tol ajal Inglismaal jõudnud haripunkti. Ta ei suutnud enam konkureerida oma toodanguga maailmaturgudel, sest naelsterlingi pariteet oli palju kõrgem teiste riikide vääringust. Sündis see, mida inglise rahanduses ei ole juhtunud enam ammugi. Nael lahkus kulla-aluselt. Niisugusel kitsal ajal mindi valimistele rahvusliku koondusvalitsuse tähe all. Tööerakonna liider R. Macdonald läks koos vanameelsetega valimistele. Rahvusliku koondusvalitsusega ühines ka suurem osa liberaale, peale Lloyd George'i ja tema pooldajate. Tagajärjed olid koondusrindele soodsad. Vanameelseid pääsis alamkotta 470, koondusvalitsust pooldavaid vabameelseid 63, koondusvalitsust pooldavaid tööerakondlasi 14, mitmesuguseid vähemaid rühmitusi 9 ja opositsioonilisi tööerakondlasi 12.

Parlamendi liikme mandaat ei võimalda sooja kohta, sest palka nad ei saa, olgugi et vana seadus neile seda lubab. Sellest ka ta suur erinevus paljudest mandrite parlamentidest. Siin murtakse piike, et pääseda egiptuse lihapottide juure, kuna seal peab leppima seisukohaga, et oled valitseva erakonna liige ning kannad vastutust ühes valitsusega, või vastutava opositsiooni esindaja, kel samuti on kohustused oma valijate ees.

Aastas on harilikult üks korraline istungjärg, mis kestab veebruarikuust augustini. Suurem osa arutatavaid seaduseelnõusid esitatakse valitsuse poolt, sest viis päeva nädalas on pühendatud valitsuse bills'idele, kuna ainult üks päev jääb oma algatuseks.

Valimised sünnivad Inglismaal kindla programmi alusel ning iga erakond püüab sellest täpselt pidada kinni. Teha suuri lubadusi maapealse paradiisi loomiseks ei usalda seal ükski, sest neid tuleb pärast täita. Samad põhjused tingivad ka parlamendi laialisaatmise erinevuse mandri parlamentide omast. Laialisaatmise põhjustest on tähtsad peamiselt kolm momenti: 1) erakonna huvid; 2) pooldajate vähenemine ja 3) vastutustunne. Inglismaal on rahvas väga tundlik poliitiliste sündmustele. Üksainus välispoliitiline saavutus või rahanduslik edu võib tuua valijate tõekspidamistesse suuri muudatusi. Seepärast võimul olev partei liider püüab kasutada soodsat poliitilist konjunktuuri. Kui valitsuse juht märkab oma pooldajate vähenemist, siis on loomulik, et tuleb taanduda, sest vastasel korral tulevased valimised võivad kujuneda erakonnale väga kahjulikuks. Riiklikus elus juhtub tihti, et kergib päevakorrale suure tähtsusega küsimus, mida valitsuse juht ei ole näinud ette oma valimisprogrammis, ja peaminister tahab küsida rahva arvamist selle küsimuse kohta. Ta teeb seda valimiste kaudu.

Et Inglismaa parlamendi ajalugu on vana, siis on säilinud seal õige palju ajaloolisi kombeid, mis esimesel hetkel võõrale nealtvaatajale näivad koomilistena. Saadikute nimesid inglise parlamendis ei kuule, vaid seal nimetatakse kõiki džentlmenideks, lisades koha nime, mida saadik esindab. Kui juhtub olema tegemist advokaadiga või arstiga, siis tituleeritakse teda „galantne džentlmen“, auväärne ja õpetatud džentlmen jne. Aga nimesid ei kuule.

Meie rahvasaadik asudes kõnetooli pöördub kuulajate poole järgmiste sõnadega: „Luguneeatud riigikogu liikmed“ või „Luguneeatud rahvasaadikud“. Kui inglise parlamendis niiviisi kõnet alustada, oleks see kuulmatu skandaal. Seal võib pöörduda ainult speakeri poole, jättes rahvasaadikud täiesti tähele panemata.

Inglise parlamendi kodukord ja kombed ei ole kusa-gil fikseeritud, vaid neid peab otsima ajaloost. Ja leidubki sellaseid rahvasaadikuid, kes on spetsialistid kodukorra tundmises. Mida kõik ei või teha hea kodukorra tundmisega! Töötakistus on iseendastki mõistetav. Ent peasi — võib luua nii mõnedki koomilised momendid

parlamendi šabloonilises elus. Sõna korra kohta võib võtta ainult see, kel on müts peas või vähemalt kusa-gilt lähedalt kättesaadav. Sõnavõtt peab sündima istudes ning varuks peab olema alati üks peakate, et seda saaks tarbekorral kasutada. Sageli käib see peast pähe ja satub isegi daamide lokkidele.

Inglane ja ajaloolised kombed.

V. Krõmov ütleb oma reisikirjades, et „kogu inglise rahvas elab traditsioonidega ja neis on ta jõud“. Inglased on saanud rahus areneda. Nende maad ei ole laastanud sõjad ega revolutsioonid. Kuussada aastat täiesti rahulikku arengut on jätnud jäljed inglise karakterile kui ka kultuurile. Inglased armastavad Inglismaal kõike seda, mis on vana, ega himusta järske hüppeid. Igivanade kommete kultiveerimine ja nende rituaal paistab välismaalasele sageli õige naljakana, kuid inglane on nendega harjunud ja hindab neid kõrgelt.

Praegune London koosneb kümnestkonnast endisest üksiklinnast ning need kõik on säilitanud oma vanad pärimused. Igal linnaosal on oma raekoda, mis on kujunenud välja vanaaegseist gildidest. Näiteks ses linnaosas, kus asus endine apteekrite gild, võis veel hiljuti raekojast osta arstimeid. See lõpetati alles 1922. aastal, et mitte teha konkurentsi apteekidele. Wintneri raekojale kuulub õigus müüa veini, sest ses linnaosas asus enne veinivalmistajate ja -kauplejate gild. Need eesõigused on püsinud tänaseni, ainult neli ei ole enam praktilist tähtsust, sest veini võib osta praegu igast veiniärist. Dyeri gildile kuulusid kõik luiged Themse jõel. Nende pidulik lugemine on suursündmus Londoni elus. Kullaseppade gildil on tänaseni õigus kontrollida väärtmetallesemeid ning neid varustada oma proovidega. Maalrite gildil on õige raske ülesanne. Nad on „kuningliku seaduste moraali“ kaitsjad ja peavad uurima läbi kõik Londoni pildinäitused, et „mõista hukka“ moraalivastased maalid. Kõige puhtamal kujul on säilinud kirikuteenijate gild. Neil on raekojas orel, mil palgaline organist mängib gildi hümmi. Igal istungil tuletatakse meele vana traditsiooni kohaselt kõiki surnud gildi liikmeid ükshaaval. Neid „õndsaid“ ja „hea-tegijaid“ hingi on kogunenud päratu hulk, sest meeletuletamine ulatub tagasi 1233. a.

Omapärane protseduur on Londoni linnapea, lord mayor'i, valimine. Valimisest ei võta osa mitte kõik kodanikud, nagu harilikult mujal, vaid see õigus on ainult gildidel. Gildi liikmed ehk liveryman'id kogunevad seks raekotta, kus toimub valimine. Sel päeval

tõmmatakse barjäär üle King Streeti (Kuninga tänava), et isikud, kes ei kuulu linna gildidesse, ei pääseks raekotta. Barjäär koosneb väikestest uksekestest ning iga ukse kohal on gildi nimi ja eri gildide valvur värviküllases vanaaegses mundris. Lord mayor'id valivad gildide volinikud raekojas. Valimise protseduur on väga tseremoniaalne. Kõigepealt lähevad kandidaadid „nõunike kotta“, kus asetatakse pidulikult mõök roosidele, mis vana klassikalise legendi järele peab tähendama vaikust. Selle järele pöördub kõrge linnaametnik iga nõuniku poole ja kirjutab täpselt üles tema sosistatud vastuse. Kes on saanud kõige rohkem häält, see loetakse valituks. On lord mayor valitud, minnakse tagasi istungisaali, kus talle vannuvad truudust linna võtme-hoidja, valituskepi- ja kukruhoidja, pakkudes talle neid sümboliseid esemeid. Värske lord mayor kirjutab alla dokumendile, et ta on vastu võtnud „linna vaagna“ ning ühes sellega asunud linna valitsemisele.

Et Eestis on praegu raamatu-aasta, siis võiks nimetada ka tähelepandavaimaid jooni inglaste raamatute harrastamisest. Inglasil kui rikkal rahval, kel erihuvide harrastus on jõudnud sageli snobismini, jääb siiski alles alati puht-inglisepärane või patriootiline joon.

Ka siin võib kinnitada, et inglane jääb alati inglaseks. Briti Muuseum ja ka paljud erakogud seisavad esimestes ridades maailma raamatukogude hulgas raamat-uunikumide poolest. Inglane hindab kultuuri ning kogub ja iäädvustab kõike, milles peegeldub kultuuri ajalugu. Et neil on nii rikkad kollektsioonid inimkonna vaimu arengu ajaloost, seda võib panna nende külma mõistuse ja jõukuse arvele. Ent siin ei peegeldu inglase rahvapärane hing. Nad hindavad palju kõrgemalt kodumaisi ununikume, mis sageli ei ärata mandril ja isegi Anglo-Ameerikas erilist huvi. See on kodumaa kaup. Ja inglane hindab teda just sellepärast. Võtame näiteks Shakespeare'i esikteosed, millede nominaalne hind on kaanel 2 pence'i. Üksikute hind tõuseb kuni 30.000.000 sendini, kuid alla 5.000.000 senti ei saa osta ühtki neist esimeses tükkis ilmunud tragöödiast. Rahvusvaheline raamatuturg ei hinda neid trükiseid kaugegtki nii kõrgelt. Samasugune lugu on ka Caxtonidega, inglise esimese trükikalmeistri teostega. Nende hinna määrab inglise asjaarmastaja bibliofiil ja teised ei pääse sinna ligi. Kui satub sellane kultuuriiaare teise riiki, siis loetakse seda andeksandmatuks häbiteoks rahvusele. Inglased ei ole unustanud tänapäevani Morgani ja Huntingtoni oste. Need härrad ületasid inglise fair play mõiste, sest hind ei olnud neile üldse tähtis. Nad maksid seda, mis küsiti.

Eesti-Inglise kultuurühingu traditsiooniline jõulupuu

Fair play,

puhas mäng, väljendub igal pool inglise elus, peamiselt aga spordis. Inglise soovib, et võistleja oleks temaga võrdne oskuses ning tugevuses, vastasel korral ei huvita teda võistluse tagajärjed, sest mäng pole mehe kohane, pole aus, pole fair play. Spordis või seltskondlikes mängudes inglane ei salli, kui vastane mõtleb kauem kui tema, sest otsustama peab kiiresti, siis on see sport, vastasel korral on see väljahigistamine. „Ole sportlane“ ja toimetata ruttu — on inglase tavaline lause. Fair play iseloomu joon avaldub mitte ükski mängudes, vaid ka töises elus ja isegi kriitilistel silmapilkudel. Kui Falklandi merelahingu järele inglise rist-leja päästis oma pardale uppuvaid saksa merimehi, olevat üks inglise ohvitseridest ütelnud: „Jõud polnud võrdsed, asjata alustasite meiega lahingut, see polnud fair play“. Inglismaa rahvuselus pole ühtki suhet, kus seda lauset ei mõistetakse või kus see poleks löönud läbi. Neisse kahte sõnasse on kogutud kõik, mis inglise kasvatus ja inglise maailmavaade peavad saavutusväärsiks. Peab võitlema ausalt ning võidetud vastases nägema kõigepealt inimest. Fair play korraldab inimese suhted ligimesega ja nimelt tingimustes, kus algab suur proov: võislus ja võitlus. Kerge on teha nõrgemale ülekohtu ja käidelda võidetut halvasti, kui ei ole moraalselt enesekontrolli ega sisemist pidet.

Eesti majanduslikke kokkupuuteid Inglismaaga.

Meie majanduslikud suhted Briti saareriigiga on õige vanad. Nii Tallinn kui ka London kuulusid keskajal Hansa liitu ning nende vahel käis juba siis elav kaubitsemine. Geograafilise asendi tõttu kuuluvad mõlemad rahvad Põhja-Euroopa rahvaste perre, seepärast ei ole majanduslikud kokkupuuted kunagi katkenud. Eesti iseseisvuse ajal on nad aastast aastasse jõudsasti kasvanud, mille reguleerimiseks sõlmiti 1926. aastal kaubandusleping ning mida täiendati 1934. aasta kokkuleppega. Iseseisvuse ajal on Eesti ja Inglise vaheline majanduslik läbikäimine olnud alati elav. Inglismaa on meie kaupade suurimaks ostjaks, eriti põllumajandussaaduste. Meie väljaveidu on ületanud järjekindlalt sisseveo Inglismaalt. Väliskaubanduse bilansi järgi otsustades paistab, nagu oleksime eriti soodustatud vahekorras Inglismaaga. Väliskaubanduse püsiv aktiivsus Eesti kasuks pole ükski tingitud vastastikusest kaubavahetusest, vaid suurel määral ka meie maksubilansi passiivsusest. Eesti peab kõik oma kohustused Inglismaale maksma saaduste väljaveoga, sest kullakaevandust meil ei ole. Siia kuuluvad sõjavõlg, Rahvasteliidu laenu see osa, mis realiseeriti Inglismaal, ja palju muid riiklikke ja eramajanduse kohustusi, mida kõik peame tasuma oma saaduste ekspordiga. Kontingentide maksamahakkamisega on seisukord palju muutunud, kuid kaubabilanss on siiski aktiivne Eesti kasuks, mis on ka loomulik, kui võtta arvesse Eesti passiivset maksubilanssi Inglismaale. Britile kuulub praegugi meie väljaveos esimene koht ja sisseveos teine.

Eesti kultuurilisi kokkupuuteid Inglismaaga.

Kui majanduslikes läbikäimistes võime näidata väljaveudu, siis kultuurilistes kokkupuutumistes ainult sissevedu. Selles ei ole ka midagi imelikku, sest inglase vaba kultuuri areng on kestnud ligemale tuhat aastat, kuna meie ei või arvestada sadagi aastat. Milles väljenduvad Eesti-Inglise kultuurilised suhted? Kõigepealt muidugi inglise keele tundmises, mis võimaldab otsekohest ligipääsu Inglismaa kultuurisalvetele. „Loomingu“ toimetuse korraldab 1933. a. ankeedi, pöördudes kõigi meie kultuuritegelaste ja pedagoogide poole kultuurilise orientatsiooni selgitamiseks. Vastused tulid peaaegu eranditult Inglise kasuks. Tõsi, pal-

jud leppisid küll sellega mõningate reservatsioonidega, tahtes näha humanitaar-keskkoolides esimesel kohal võõrkeelte hulgas prantsuse keelt, kuid inglise keele esmajärgulist tähtsust ei eitanud keegi. Tänaeni on püsinud inglise keel meie keskkoolides esimesel kohal, ning kui tulevikus peaksidki tulema mõningad muudatused, võib kinnitada siiski, et inglise keele oskus sellega aina võidaks. Paljud avaldavad soovi, et inglise keel saaks kaubanduslikes koolides esimese koha ja nimelt niisuguse esimese koha, et teda kooli lõpetajad töepoolest oskaksid enam-vähem täieliselt. Kui on juttu inglise keele õppimisest meie keskkoolides, siis ei saa mööduda nimetamata pr. Tõrvand-Tellmani inglise kolledži. Kahtlemata teeb nimetatud kolledž tänuväärse töö inglise keele õppimises ja ühtlasi ka selle rahva kultuuri levitamises Eestis.

Võrdlemisi aktiivne on Inglise-Eesti kultuuriliste suhete loomisel Eesti-Inglise kultuurühing. Nimetatud organisatsioon asutati alles 1932. a., kuid ta tegevus on kujunenud, lühikesele ajale vaatamata, õige laialdaseks. Praegu kuulub ühingusse juba ligi 800 tegev-liiget, kelle hulgas puutuvad silma Briti saatkonna ametnikud, koloonia liikmed ja Eesti tuntumad riigi- ja seltskonnategelased. 1934. aastal on juhatuse esimeheks endine majandusminister dir. L. Sepp, ta abideks dir. E. Virgo välisministeeriumist ja kol. Tomberg. Sekretäri kohuseid täidab härra J. Kirp, kelle õul lasub kõige suurem töökohustus. Hra Kirbul on jatkunud ühingu asutamisest peale tahtmist ja püsivust oma otsekoheusest tööst ülejäänud aega ennatsalgavalt pühendada ühingule. Laekureiks on V. Veros ja Linholm. Majavanema kohuseid täidavad välisministri abi Laretei ja Rootsi konsul R. Kinghorn. Töö edukuse mõttes on töö jagatud toimkondade vahel. Nii kuuluvad teatri-toimkonda Briti sõjaväeline esindaja major O. B. C. K. Giffey, haridus-toimkonda härrad A. Tofer ja A. Nippak, majanduse-rahanduse-toimkonda dir. J. Põdra ja laevaäriomanik K. Uusmann ning raamatukogu-toimkonda pr. L. Kallas-Poska.

Ühing korraldab igal esmaspäeval Estonia sinises saalis loengud. Teemideks on inglise elu ja asumaid käsitlevad ained, mille üle refereerivad kohapealsed või ka väljast kutsutud külalised. Inglise keele praktilise mõttes korraldatakse pool tundi enne loengu algust omavahelisi vaidlusi kohapeal ülestõstetud küsimuste üle.

Suur-Britannia kuninga George V 25-aastase valitsemise juubelipäeval 6. mail on ühingul kavatsus korraldada aktus Estonia kontsertsaalis. Seal esinevad päevakohaste kõnedega Eesti vabariigi valitsuse liikmed ühes Briti saatkonna liikmetega. Pealeselle kannab ühingu meeskoor hra P. Pressnikovi juhatusel ette briti helitöid. Selle aktusega ühineb kogu eesti rahvas, et avaldada otsekohest sümpaatiat Suur-Britanniale.

Ju.

Buckinghami loss

3. MAI — POOLA RAHVUSPÜHA

Kolmandal mail pühitseb uuestitõusnud Poola riik oma rahvuspäha. Saja neljakümne nelja aasta eest — 3. mail 1791 — Poola n. n. suur seim võttis vastu tolaeegses Euroopas üllatuslikult demokraatliku põhiseaduse, mis riigis pani maksma uue valitsusvormi, tegi võimatuks seni maad laostanud kuritarvitused ja andis laialdased õigused rahva kõigile klassidele, nähes ette ka talupoegade vabastamise pärisorjusest.

Ahnete naabrite surve ja senise nõrga sisekorra tõttu oli Poola kuningriik kokku varisemas. Uus konstitutsioon pidi saama suure rahvuse ja endistel aegadel vägeva riigi päästjaks ning ta iseseisvuse hoidmise alustoeks. Eelnimetatud 3. mai oli Poola rahvusliku eneseleidmise päev. Kuigi neli aastat hiljem, s. o. 1795. a., Poola riik ajutiselt kaotas oma iseseisvuse ja 3. mai põhiseaduse põhjal maksmapandud valitsusviis ei suutnud enam Poolat päästa naabrite pealetungist, siiski sai see konstitutsioon Poola rahvusliku uuestisünni aluseks. Ta sai alustoeks, mis kuulsurikka minevikuga poola rahvast kandis järgnevas sada kaksikümmend kolm aastat kestnud ootuses ja võitluses oma riikliku iseseisvuse eest. Läbi lahingute, mässude, põgenemiste, kannatuste ja vangistuste viis ta Poola vabadusvõitlejad oma riigi uuestitõusule suure maailmasõja lõpul 1918. a.

Kolmas mai on kujunenud Poola rahvuspähaks. Et mõista selle päeva tähtsust, selleks peame vaatlema

Poola olusid 18. sajandi lõpupoolel. Suur Poola riik oli sel ajal sisemiselt äärmiselt nõrgaks muutunud. Ta oli aadlik-vabariik, kus arvurikas mõisnikuseisus talitas nii, kuidas ta tahtis. Aadel valis kuningaid, tülitses ja kiskus omavahel, üksainus vastasrinna hääl võis seimis — riigipäeval — tühistada iga otsuse, ametnikkond ja sõjavägi oli korralt ja jõult äärmiselt nõrgenenud. Samal ajal aga tõusis kolme naabri vägevus. Vene keiserriik tungis lääne, lõunasse ja itta. Austria ja Preisi tõusid samuti. Kasutades Poola sisemist nõrkust Vene, Austria ja Preisi viisid läbi 1772. a. Poola esimese jagamise. Tervelt kolmandik Poola riigist langes naabrite kätte.

Sisemise elu korraldamine ja tarviliste riiklike reformide läbiviimine sai palavaimaks päevaküsimuseks. Nende tarvidust tunti küll juba ammu, kuid nõrk vana kord ja valitseva klassi lõhenemine takistasid seda. Tulisemate isamaalaste kihutuse ja töö tulemuseks oli viimaks 3. mai 1791. a. põhiseaduse väljakuulutamine. Sellane riiki tervendav akt polnud aga meeltemööda Poola naabreile, kes väga hästi mõistsid, et see võib saada ähvardavaks ja takistavaks nende saagiahnusele. Et poola rahvale mitte anda mahti oma riiklikku uuestisünni viia lõpule, ruttasid Vene, Austria ja Preisi ühendatud jõul Poola iseseisvuse hävitamisega. Tuli teine Poola jagamine 1793. aastal ja kolmas ning viimane 1795. aastal.

Kuid 3. mai konstitutsiooni ideaalid ja suur moraalne mõju jäid poola rahvas püsima ka pärast riikliku iseseisvuse kaotamist. Sada kaksikümmend kolm aastat kestnud raskel ikkeajal nad andsid poola rahvale jõudu jätkata võitlust oma riigi uuestisünniks. Nad tõendasid, et isiklikud hüved ja kitsad klassihüvid tuleb jätta riigi hüvide ees tahaplaanile. Nad tõendasid, et riik ei saa püsida ega edeneda, kui ta saatust juhatakse nõrga põhiseaduse ja korda nõrgendavate seaduste najal.

Selle uuestisünni konstitutsiooni ideaalid õhutasid ka Poola iseseisvusvõitluse suurimat initsiaatorit ja selle võitluse võidukat lõpuleviijat marssal Josef Pilsudskit, kes oli vabadusvõitluses tähtsat ja otsustavat osa mänginud sõjaväelise organisatsiooni Poola Küttide Liidu looja, hing ja esimene ülem. Marssal Pilsudski veendumuseks oli, et on asjatu katse saata vaenlase sõjaväe vastu kas või kõige eneseohverdusvalmimaid ja ideelisemaid revolutsionääre, kes aga pole õpetatud sõjaliselt. Ta asus seisukohale, et tuleb luua oma poola sõjavägi. Ja kaks aastat enne maailmasõja algust, 1908. a., asutaski ta Austria valitsuse loal Galiitsias Relvastatud Võitluse Liidu, kes asus ette valmistama tulevase iseseisva Poola sõjaväe ohvitseri ja allohvitsere.

Vaimustusega koondus hulk poola isamaalasi sesse liitu, millest maailmasõja ajaks kasvas välja suur Küttide Liit, mis on praeguse Poola sõjaväe ja meie kaitse-

Poola vabariigi president prof. J. Moscicki ja marssal J. Pilsudski Krakovis — Waweli peakirikust väljumis.

Poola kütid puid istutamas

KL. veesport

liidu taolise Kütide Liidu aluseks. Poola Kütide Liit — see kuulsusrikka rahva iseseisvuse uuestitõusu san-garite relvavennastus — mõistis õigesti 3. mai konsti-tutsiooni kõrgeid ideaale. Nii nagu uuestitõusnud Poo-la senati marssali (esimehe) istmekohal seisab nüüdse sajandi rahvasaadikuile manitsevaks käsuks deviis: „Vabariigi heakäekäik on kõige kõrge-maks käsuks!“, nii valitseb ka praegustes Poola kaitsejõududes kindel veendumus, et ainult sisemi-selt tugev Poola suudab püsida ja areneda.

See kurb õppetund, mis 18. sajand andis sisekor-ralt nõrgale Poolale ja mida tookord ei suutnud päästa ka 3. mai konstitutsioon, on praeguse Poola juhtidele eriliseks südameasjaks teinud riigi sisekorra kindlustamise ja põhiseaduse kohan-damise rahva huvide ning riigi hea-käigu kasuks.

Tänavu märtsi 23-ndal Poola seim kiitis heaks uue konstitutsiooni, mis tunduvalt muutis uue Poola seni-seid põhiseaduslikke aluseid. 23-ndal aprillil vabariigi president prof. I. Moscicki Varssavi kuningliku lossi rüütlite saalis kirjutas pidulikult alla uue põhiseaduse tekstile, ja kahurite aupaukude saatel rahvas pealinna tänavail ning platsidel korraldas vaimustatud mee-le-avaldusi.

Need pidid väljendama seda, et poola rahvas enam kunagi ei taha end lasta lõhestada ning orjastada ja langeda nõrga sisekorra ohvriks.

Ja 3. mail poola rahvas jälle kord tule-tab meele omaaegse uuestisünni katse pühimaid ideaale, mis siiski aitasid päästa rahvuse ning riigi ja mis kohustavad olevikus ning tulevikus olema eeskätt valvel riigi hea-käigu eest.

Eesti kaitseliit soovib oma vennasorganisatsioonile — kuulsusrikkale Poola Kütide Liidule — palju õnne suure rahvuspüha puhul.

Poola Kütide Liidu naisliikmed vibu harjutamas.

1. mai tähtsus kaitseliidu ajaloos

Kui sakslased palusid abi Tallinna omakaitset

R St.

Sündmused inimühiskonnas toimuvad tavaliselt üksikisest sõltuvalt, kusjuures eelnev sündmus on järgmise tekkimise põhjuseks. Nii kujuneb sündmuste omavaheline kausaalsõltuvus kui üksikuil nii ka põhjuste ja tagajärgede kompleksidel. Sündmused iseenesest on vaid ühiskonna tahte avaldus või nähtav toime. Tema kujundajaks aga osutuvad mitmesugused olusuhed ja psühholoogilised tegurid. Kui mingi sündmus kutsutakse ühiskonnas esile tahteliselt oma sihtide saavutamiseks, siis peab enne kaaluma, kas ei tõsta see esile mingeid endale soovimatuid nähtusi, kus algataja ise suudab sündmuse käiku juhtida või kutsub ta välja vaimud ja hakkab ise neid kartma?

Ühe sellase kaugeleulatuvate tagajärgedega sündmuse kutsusid esile 1918. a. okupatsiooniajal 1. mai puhul Tallinna jäänud enamlased. Kasu oli sellest eelkõige eesti rahvuslikele jõududele, enamlastele endile aga kõige vähem.

Sakslased oma Eestimaa invasiooni lõpetades arvasid, et nad on Eestist kogu enamliku elemendi peletanud Venesse ja eesti rahvuslike jõude alla surudes võivad siin veeta muretuid päevi. Nad likvideerisid linnas 23. ja 24. veebruaril kiiresti taasorganiseerunud omakaitse. Korjasid neilt relvi nii palju kui said ja lootsid ise omaga tulla toime.

Varsti osutus, et linna oli jäänud veel küllalt varjatud saksavaenulist elementi, kui kriminaalset nii enamlikku, kelle taltsutamiseks saksa väikeearvuline politsei oli jõuetu. Esiteks ei saadud elanikelt kätte kuigi palju relvi. Ei aidanud seegi, et mõned relvadevarjajad teistele hirmuks lasti maha. Siis võeti ette ülelinnaline maja-majalt läbiotsimine. Ka selle tulemused ei olnud kuigi rahuldavad. Elanikud juba oskasid kord kõrvalepandud relvi peita.

Oma jõudude vähesust püüdsid sakslased katta äärmiselt valjude korraldustega. Käsen ja keelan! Käsure ja keelule reageerisid vaid kõlbelised kodanikud. Kriminaalne ollus nägi varsti, et linnas julgeolu on tagatud väga nõrgalt. Ja ta asuski tegevusse — varastama ning röövima. Röövroimadki sagesid. Märtsi keskel asuti kohalikust saksik-ollusest organiseerima abiks n.-n. „Bürger-Polizeid“. Sellest sai küll mingi saksasõbralik, aga väga nõrk jõud. Temagi ei suutnud kindlustada kodanike julgeolu.

Päästekomitee päevakäsuga nr. 4 25. veebruarist olid Eesti diviisi staap ja rahvusväed taasorganiseeritud. Juba kippusid eesti rahvusväeosad arvult ületama okupatsioonivägesid. Et seda kardetavalt seisukorda lahendada, otsustasid sakslased 20. märtsil eesti väeosad demobiliseerida ja otsida kodurahu kindlustamiseks teised, vähem kardetavad eesti rahvuslikud jõud. Selleks jõuks osutus jällegi seni heade kogemustega omakaitse.

Kuna eesti rahvustegelased uskusid vähe sakslaste siijäämisse, siis hakati varakult otsima võimalusi mingi relvastatud jõu säilitamiseks, kes sakslaste likvideerimise korral looks korda ja kaitseks maad sissetungivate punaste vastu. Alul lükkasid sakslased Joh. Pitka sellekohase ettepaneku tagasi, kuigi Pitka püüdis neile kujutada siinset olukorda väga hädaohtlikuna. Aja möödudes veendusid sakslased oma saamatuses juba ise ja nad olid sunnitud paluma korrahoiuks linnakodanike kaasabi omakaitse näol. Sedamööda kuidas jõuti likvideerida eesti väeosi, hakati taasorganiseerima omakaitset. Algas tehti 20. märtsil 6. politsei jaoskonnaga (linna südamega), kus võis loota omakaitse saksa elemendi enamuse koondumist. Järgmistel päevadel organiseeruvad ka teised jaoskonnad ja asuvad öösiti tänavaile piilkondadesse. Alul küll relvadata.

Joh. Pitka seab kokku oma lähemate kaastöolistega uue omakaitse põhikirja, milles pole sakslasile antud mingisuguseid õigusi, ainult organisatsiooni saksakeelne tõlge „Bürgerwehr — Reval“ meenutab okupatsioonivõimu olemasolu. Uues Joh. Pitka poolt koostatud omakaitse põhikirjas § 1 lausub muuseas, et omakaitse ülesanne on valvata, et vägivallavalitsus enam ei tuleks tagasi, ja § 3 — omakaitse asukoht on Tallinn ja ta tegevusalaks on linn ühes agulitega. Omakaitse omab õiguse kõigis linnades, aleveis ja valdades, kus elanikud eestlased — asutada omakaitse osakondi § 15 — omakaitse formeerijad Joh. Pitka ja Ed. Saarepera võivad koopteerida endile inimesi juure ja nad on ise omakaitse täieõiguslikud juhid, kuni saadakse kokku 2000 liiget omakaitse, siis alles valitakse kuueliikmeline eestseisus, s. o. iga jaoskond oleks valinud ühe eesseisuse liikme. 2000 liiget oli võetud alammääraks seepärast, et sellase arvu juures poleks sakslasil olnud enam võimalik moodustada omameelset eesseisust.

24. märtsil oli omakaitse 900 liikme ümber. Samal päeval antakse juba rajooni peale 2 püssi valveteenistuse pidamiseks. Piilkonnast tulles pidi püssi antama tagasi jaoskonda. 29. märtsil tehakse lähemaid korraldusi omakaitse piilkondadele ja antakse juba 25 püssi igasse jaoskonda, ka ainult valveteenistuse ajaks; nõutakse jaoskondades liikme-, vahikorra- ja piilkondade raamatute sisseseadmist. Ühtlasi antakse luba pidada väikesi püssi tundmaõppimise ja käitlemise õp-pusi.

Pitka olles neist edusammudest julgustatud hakkab nõudma kindralkomandolt liikmeile relvakandmise õigusi. Ühtlasi paljundatakse põhikiri ja saadetakse maakondadesse eesti tegelastele omakaitse osakondade ellukutsumiseks. Kuuldes Tallinna omakaitse juhatajate nii kaugele ulatuvaist üritusist, satuvad sakslased

KAITSELIITLASTE TARVETELAOS

Kaarli 8, Tallinn.

Telefonid :

Ladu 468-12
Juhataja 469-37

saadaval uue vormi kirjeldusega maksuma hakanud vormiesemed ja tunnused, nagu: mütsid, mütsimärgid, trafaretid, pealikute tunnused, püksi kandi pael jne. jne.

Tähelepanu! Alates 1. maist on Kaitseliitlaste tarveteladu avatud samadel aegadel kui ärid, s. o. 1. maist — 1. okt. kella 8.00 — 17.00 ja alates 1. okt. kella 9.00 — 18.00.

ärevusse. Iga maapealik saab ettekirjutuse kohe sulgeda tema maakonnas tekkinud omakaitse osakonnad. Joh. Pitka ja Ed. Sarepera saavad kõva peapesu.

Sakslased hakkasid nüüd uuesti omakaitse õigusi piirama, liikmete nimekirjad võeti revideerimisele ja pandi uute liikmete vastuvõtt ajutiselt seisma. Kogu aprillikuu oli omakaitse ajutiste juhtide ja kindralkomando vahel vahetamine. Kinnitamiseks esitatud põhikiri lükati tagasi, aga sellest avalikult ka ei teatatud. Oli üldiselt ebaselge seisukord.

Sellesse olukorda toob otsustava pöörde Tallinna enamlike elemendi aktsioon, mis oli mõeldav sakslaste narritamiseks. 24. aprilli hommikul leiti linnas lendlehti, kus enamlased kutsusid seltsimehi valvele ühise asja eest. Mere poolt on kindlasti loota tugevat abi ja siis kukutame ühiselt saksa imperialismi Eestimaal ning asendame töörahva vabariigiga. See oli ilmne üleskutse väljaastumiseks 1. mail. Et sakslaste hirmu suurendada, esineb omakaitse juhatus uuesti liikmeile relvakandmise lubade nõudmisega. Kuna enamline ja kriminaalne element on kogunenud kaugemaise aguleisse — Lillekülla, Pelgulinna, Kadaka teele, Mustamäele, Lasnamäele ja mujale, terroriseerides omakaitse liikmeid, kus relvastamata liikmeil pole üldse enam võimalik täita oma ülesandeid. Seks ajaks oli omakaitse liikmete arv tõusnud juba 1500 meheni.

Sakslased tegid enamlaste lendlehtedest ka tõsised järeldused. Kindral Seckendorffi isiklikul korraldusel kutsutakse kõik omakaitse jaoskondade liikmed 30. aprilli õhtuks üldkoosolekuile 1. jsk. Graniidi, 2. jsk. Pritsimajja, 3. jsk. S. Tartu mtn. 33 Onno koolimajja, 4. jsk. Ahju 12 Kirsipuu koolimajja, 5. jsk. Kordese 4 Vestholmi koolimajja ja 6. jsk. Vene 15 Hoveni koolimajja.

Neil koosolekuil tutvustati liikmeid kiire korras kokkuseatud uue omakaitse põhikirjaga. Kindral Seckendorffi nimel tänati omakaitse liikmeid senise kiiduväärse töö eest ja manitseti mehi ka edaspidi saksa võimu toetama. Jaoskondade juhatajad said aga järgmised salajased korraldused:

1) 30. aprilli õhtul pandagu välja kõvendatud omakaitse piilkonnad kl. 8 õhtust kuni kl. 8 hommikuni. Nii sama ka 1. mai õhtul. (Seni olid piilkonnad väljas kl. 9 õhtust kuni kl. 5 hommikul);

2) piilkondadest vahetuse puhul lahkuv mees võtab kaasa püssi ühes padrunitega ja järgmine saab uue;

3) kes püssid jätanud oma kätte, loetakse omakaitse teenistuses olevaks kuni 2. mai õhtuni;

4) jaoskonna-ruumides olgu valvepostil jaoskonna-ülemlise ja 4 rajooniülemlise;

5) korraldus jäägu saladusse.

Korraldused täideti muidugi, kuna enamlaste väljaastumist soovisid eestlased niisama vähe kui sakslased isegi. Väljaastumise katset enamlased muidugi ei teinud, aga see sakslaste narritamiseks mõeldud enamlaste praalimine tuli kasuks omakaitsele. Kindralkomando oli sunnitud paluma eestlastelt relvastatud abi. Omakaitse organisatsiooni kujundamine, mis seni vaevu nihkus paigast, sai nüüd hoopis uue hoo. Selle tagajärjel peeti maikuu kaks üldkoosolekut, kus anti organisatsioonile, kuigi Saksa mustriga järgi, ometi kindel korraldus ja eestlaste osa tema juhtimises jäi küllalt avaraks.

Sellest sündmusest on Tallinna malev teinud endale ilusa traditsiooni — igal esimesel mail korraldada ta linnas jalutuskäigu. Kuna sel aastal on kaitseliidul niigi esinemisi palju, siis jääb ta traditsiooniline jalutuskäik ära.

Kaitseliidu mereüksuste ujuvabinõude lippudest ja komando- (ameti-) vimpleist ning nende tarvitamise reeglid

Iga riigi, kaitseväe koonduse, laevastike ja laevade, maakondade, linnade, riigipeade ja teiste võimukandjate isikute või asutuste võimu väliseks sümboliks on lipp. Nende üldpõhimõtte ja igivana traditsioonide alusel tuli töötada välja ka kaitseliidu mereüksuste ujuvabinõude ja juhtide lipud ja vimplid.

Juba möödunud aasta 10. augustil kinnitas vabariigi valitsus kaitseliidu mereüksuste ujuvabinõude üldlipu ja üldvimpli. Käesoleval aastal töötati välja ametivimplid või komandolipud, mille kavandid kinnitas kaitseväge ülemjuhataja 29. III 1935. a.

Kaitseliidu mereüksuste ujuvabinõude lippude ja ametivimplite kirjeldus:

1) Üldlipp (joon. nr. 1).

Üldlipuks on riigilipp, selle vahega, et lipu lahtine osa on kahe väljalõikega ja lipu vardapoolses osas on kollane laid $\frac{2}{6}$ lipu üldisest pikkusest, kusjuures selle kollase laiü keskohta on asetatud kaitseliidu embleem. Lipu laiuse ja pikkuse vahekord on 7:13.

Paatidele sobiv suurus — pikkus 117 sm ja laius 63 sm.

2) Üldvimpel (joon. nr. 2).

Üldvimpli lahtine osa on terava otsaga, kusjuures teravnemine algab vimpli $\frac{2}{3}$ pikkusest. Vimpli vardapoolne osa on riigilipu värviline $\frac{3}{20}$ vimpli üldisest pikkusest ja sellest edasi vimpli lahtine osa on kollane. Vimpli laiuse ja pikkuse vahekord on 1:20.

3) Kaitseliidu ülema lipp (joon. nr. 3).

Trapeetsikujuline vimpel, kollast värvi. Lahtises osas ühe väljalõikega, mille sügavus on $\frac{1}{4}$ vimpli pikkusest. Vardapoolses osas kaitseliidu embleem. Laiuse ja pikkuse vahekord on 3:8.

4) Kaitseliidu mereüksuste pealik (joon. nr. 4).

Trapeetsikujuline vimpel, sinist värvi. Lahtises osas ühe väljalõikega, mille sügavus on $\frac{1}{4}$ vimpli pikkusest, vardapoolne osa kollast värvi ja $\frac{5}{16}$ vimpli pikkusest, mille põhjal kaitseliidu embleem. Laiuse ja pikkuse vahekord on 3:8.

5) Maleva pealik ja mereüksuste pealik malevas (joon. nr. 5).

Trapeetsikujuline vimpel, kollast värvi. Lahtises osas ühe väljalõikega, mille sügavus on $\frac{1}{4}$ vimpli pikkusest. Laiuse ja pikkuse vahekord on 3:8.

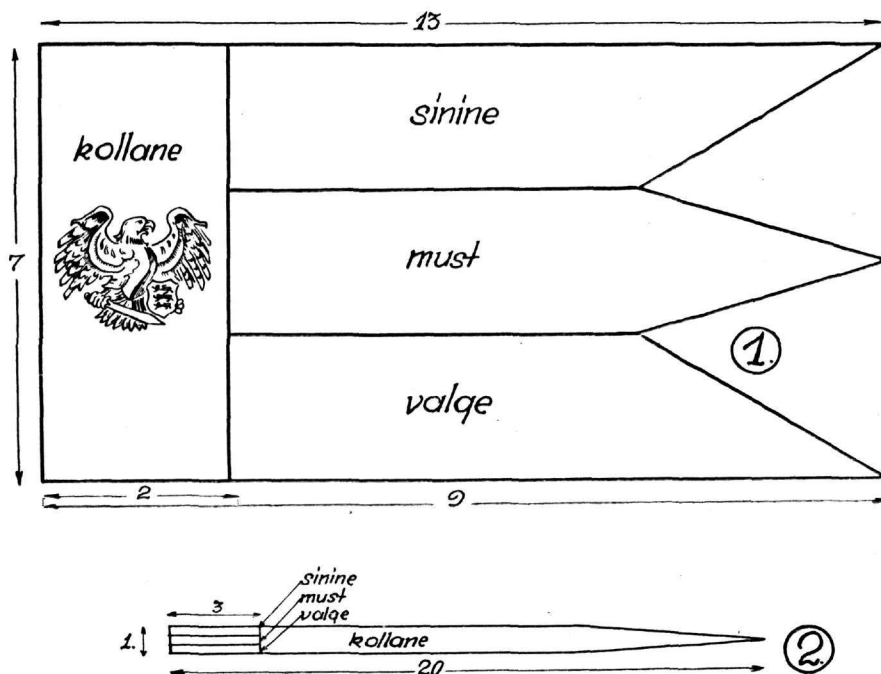
6) Malevkonna ja rajooni pealik (joon. nr. 6).

Trapeetsikujuline vimpel kollast (ülemine pool) ja valget (alumine pool) värvi. Lahtises osas ühe väljalõikega, mille sügavus on $\frac{1}{4}$ vimpli pikkusest. Vardapoolses osas sinist värvi $\frac{5}{16}$ vimpli pikkusest. Laiuse ja pikkuse vahekord on 3:8.

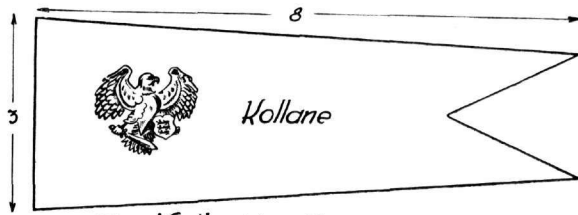
7) Divisjoni ja rühma pealik (joon. nr. 7).

Trapeetsikujuline vimpel valget värvi. Lahtises osas

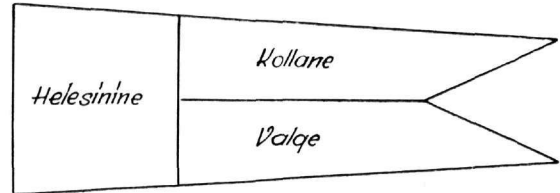
H.R. ujuvabinõude üldlipp ja üldvimpel.

K.L. mereüksuste vimplid ja maleva erilipp.

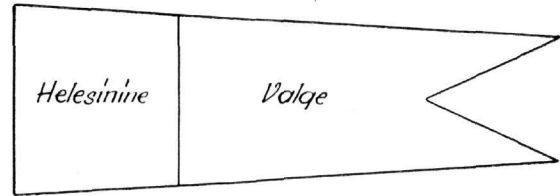
③ Kaitseliidu ülem

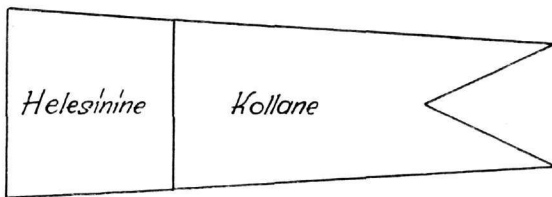
⑥ Malevkonna- ja rajoonipealik

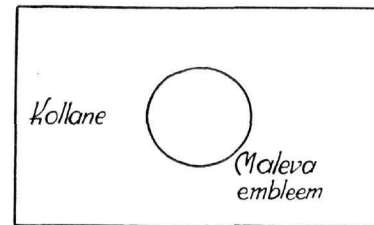
④ K.L. mereüksuste pealik

⑦ Divisiooni- ja rühmapealik

⑤ Malevapealik ja mereüksuste p. malevas.

⑧ Maleva mereüks. erilipp

ühe väljalõikega, mille sügavus on $\frac{1}{4}$ vimpli pikkusest. Laiuse ja pikkuse vahukord on 3:8. Vardapoolses osas sinist värvi $\frac{5}{16}$ vimpli pikkusest.

8) Malevate mereüksuste eralduslipp (joon. nr. 8).

Kollane (oranž) lipp, mille põhjal keskkohal maleva vapp $\frac{5}{7}$ lipu laiuusest. Laiuse ja pikkuse vahukord on 7:10. Keskmise lipu suurus paatidele on 25 sm lai ja 36 sm pikk.

Lippude ja vimplite kandmise reeglid.

Kõik kaitseliidu mere- ja sisevete-üksuste ujuvabinõud on kohustatud tõstma ja kandma kinnitatud kujulisi lippe ja vimplid vastavalt maksvaile reeglitele.

1. Kaitseliidu mere- ja sisevete-üksuste ujuvabinõud kannavad üldlippu:

- sõidus olles — tagumise masti kahvlis või masti puudumisel ahtri lipuvardas;
- ankrus ja kai ääres — ahtri lipuvardas.

2. Kaitseliidu mere- ja sisevete-üksuste ujuvabinõud teenistuse ülesannete tärtmisel ja õppesõitudel viibides on kohustatud tõstma oma lipu:

- sõidus olles — päikese tõusust kuni loojenemiseni;
- ankrus ja kai ääres seistes — hommiku kella 8-st kuni päikese loojenemiseni.

Väljaspool tähendatud aega tõstetakse üldlipp sõidus olles juhtumil, kui kaitselaev nõuab lipu näitamist või soovib astuda ühendusse. Mereüksuste ujuvabinõude üldlippu võivad tõsta ja kanda ainult kohaliku maleva pealiku poolt väljaantud loaga varustatud ujuvabinõud-sõidukid. Loa väljaandmisest on maleva pealik kohustatud teatama kaitseliidu peastaapi.

Kaitseliidu mereüksuste ujuvabinõude üldvimplil tõstetakse üles paadi rivisse astumisel ja lastakse alla paadi rivist lahkumisel. Üldvimplid kantakse „groot-topis“. Kui aga paat on ühemastiline, siis selle masti tipus.

Ametivimplid (komandolipud) kantakse „groot-topis“. Kui aga paat on ühemastiline, siis selle masti tipus, hoolimata sellest, et seal on ees juba üldvimpl.

Ametivimplid tõstetakse üles nende kandmiseks õigustatud isiku laeva ilmumisel ja lastakse alla kohe selle isiku laevast lahkumisel. Ametivimplid õõseks maha ei lasta.

Malevate mere- ja sisevete-üksuste eralduslipud kantakse paadi ninas ülesseatud varda küljes, mis tõstetakse üles üldlipuga ja lastakse alla üldlipuga paadi seismisel ankrus või kalda ääres.

J. K l a a r,

k.-l. peastaabi mereüksuste jaoskonna pealik.

MEIE KRIMINAALSEADUSTE REFORM

1. veebruaril 1935. a. kehtimahakkavad uued kriminaalseadustikud on kaugeleulatuvaimaiks reformideks kogu meie noore riigi seadusandlikus töös. Kõikidest õiguse valdkondadest on kõige muutlikum kriminaalõigus: süüteo ja karistuse mõisteil peegelduvad kujukalt kõik rahva elu poliitilised ja sotsiaalsed muudatused, ja mida kiiremini areneb elu, seda kiiremini toimuvad need reformid. Õigesti tähendab tuntud saksa jurist Ihering: „Karistuse idee elab koos rahvaga läbi kõik ta kõlbelise arengu faasid, peegeldades enesele, nagu pehmel ja järeleandlikul vahal, kõik enam vähem tähelepandavamad läbielatava ajajärgu nähtused.“

Vajadust uute kriminaalseaduste järgi on tuntud meil juba ammu. Kui ainult tuletada meele, et tähtsaim seadus, mille järgi meil veel kohut mõistetakse, n. n. vana nuhtlusseadus, on tekkinud juba 1845-dal aastal, siis on pikema jututa selge, et see seadustik sellal, kui ajargas meid on keerutanud orjusekõidikuist läbi ärkamisaja koidiku, venestumisaja piiramatu isevalitseja alt läbi mässude, sõdade ning revolutsioonide iseseisva ja rippumatu Eesti vabariigi tekkimiseni, ei suutnud see vana seadus imeda enesesse parimalgi tahtmisel osakestki suurtest muudatustest.

Kui asuda nüüd üksikasjalisemale vaatlusele, siis näeme, et maksvate kriminaalseaduste hulgas valitseb suur kirevus. Vana nuhtlusseaduse kõrval, milles juba on oma 1711 paragraafi, kehtib veel rahukohtu nuhtlusseadus üle 180 paragraafiga, ja samuti on maksmas veel n. n. Uuest nuhtlusseadusest üksikud peatükid. Nende süstemaatiliste või kodifitseeritud seaduste kõrval on olemas aga terve rida üksikuid karistusnorme, mis on laiali pillatud Vene valitsuse teatajaisse ja meie Riigi Teataja aastakäikudesse, millede arv ulatub julgesti üle saja. See hulk on nii kohutav, et inimälu ei või sellest hulgast saada jagu ja pole ei teoreetikut ega praktikut juristidest, kes tunneks neid seadusi põhimõtteis ja üksikosades; tavaline tutvumine piirdub vaid seaduste üldosa ja üksikute enam vajaliste ja praktikas tarvitavamate paragraafidega.

Kui veel tähendada, et see tohtu suur hulk seadusi on valdavaimas enamuses rahvale täiesti kättesaamatu keele tõttu, kuna isegi nooremad juristid vene keelt vajalikel määral ei tunne, siis kõlab õieti naeruväärsena nõue, et kodanik peab oma seadusi tundma ja et seaduse mittetundmine ei ole vabandatav.

Ometi polnud need seadused oma paragraafide hulgast hoolimata kuigi täielised. Tihti puudus siin süütegude täpne määrang ja liigi üldmõiste, mille alla kohtunik loogilise sünteesi abil oleks võinud viia üksikjuhud, ning ta seadis oma ülesandeks vaevarikka ja väsitava üksikjuhtumite loetelu. Ühtlasi oli suletud õige kitsastesse piiridesse karistuse määramise võimalus, „et oleks kõrvaldatud asja otsustamisel igasugune omavoli ja süüalused oleksid allunud seaduse otsesele käsule“. See prantsuse revolutsioonist päritud vaade kehtivate seaduste koostamisel, vastukaaluks vanaaegsele kohtu omavolile, nagu näeme, sattus omakorda teise äärmusse.

19. sajandi teisel poolel tekkis õiguslikus elus n. n. positiivne kool. See viimane suund väljub seisukohast, et õiguse loob inimene ja see maksab inimkonna jaoks, et süütegu pole mingi abstraktne valem, vaid eluline nähtus, seepärast ka karistus, ning tema poolt välja kutsutud, peab olema elukõlvuline vastumõju, peab olema otstarbekohane riigi õigust kaitsev toiming.

Sellest n. n. eri preventiivprintsibiist väljudes karistuse määramises on aluseks mitte kurjategija üldse, vaid teatud konkreetne kurjategija, ning tema peale vastukaalukalt mõjuda on selle karistuse individualisatsiooni ülesandeks ja selleks hargnes nimetatud süsteem kahes suunas: kurjategijate jaotamine kategooriasse ja nende karistuste koostamine kuriteo kordasaatmise põhjuste-motiividega.

Kurjategijate kategooriasse jagamisega on võimalus eraldada näiteks isikuid, kes kuritegusid korda saadavad harjumuse ja vastava kalduvuse tõttu, neist, kes seda teevad esmakordselt näiteks Šveitsi seaduste järgi on kohtunikul joodikut üle aasta kinnimõistmise korral õigus teda ühtlasi saata ravimisele alkohoolikute erihaiglasse jne. On mindud isegi nii kaugele, et on asutatud erilised noorte kohtud jne.

Teine suund, nimelt motiivide arvestamine, on samuti olulise tähtsusega. Näiteks kuritegu, mis on korda saadetud raske majandusliku olukorra tõttu või raske ähvarduse mõjutusel, tuleks ikkagi karistada kergemini, kuna kättemaksu, julmuse ja ahnuse tõttu toimepandud süütegusid peaks karistatama raskemalt.

Neid põhimõtteid on laiaulatuseliselt kasutatud ka meie uute kriminaalseaduste koostamisel.

Meie uus kriminaalseadustik pole meie algupärane, vaid on tõlge vene n. n. uuest nuhtlusseadusest,

mis valmis Venes juba möödunud sajandi lõpul ning sisaldab ainult toleaeagsete tähtsamate uuenduste ja kriminaal-poliitiliste voolude kajastust. Ometi on selle töö eestistamisel, ja seadusandlikul teel vastuvõtmisel pandud toime terve rida uuendusi ning parandusi, kooskõlas uuemate teaduslike saavutustega uuemais välismaa kriminaalkoodeksis.

Uue kriminaalseadustiku voorusteks tuleb kahtlemata pidada ta lühidust — 73 üldosa-paragraafiga on öeldud ära kõik, mis puutub karistuste liikide, määramisviisi süüdivuse jne. kohta — meisterlikus ning täpses redaktsioonis. Kuna ülejäänud 574 paragraafi on koondatud kõik see seadusmaterjal, mis oli paisatud laiali sadadesse üksikseadustesse ning tuhandesse paragraafidesse. See viimane — eriosa — ei paku õnnestunud üldosa kõrval nii ühtlast pilti. Kui kõrgemate kohtute töö ongi lihtsustatud, siis madalamate kohtute, jaoskonnakohtute jaoks on tööd raskendatud, kuna vähetähtsad üleastumised ning süüteod pole koondatud ühte tervikusse, vaid püsivad laialipillatuna teistes peatükkides. Ometi oleme suure sammu jõudnud edasi, võrreldes praeguse olukorraga.

Selle kriminaalseadustiku kõrval, millesse on koondatud kõik süüteod, mis on karistuse ähvardusel keeldud ja missuguste eest kohus võib süüdi mõista ning karistada, on olemas veel eriseadustikud kaitsevæele ja ametnikele.

Kaks viimast on tähtsad ka kaitseliitlase seisukohast. Nimelt kaitsevæe krim.-seadustiku § 8. järgi on kaitsevæe kriminaalseadustik kohaldatav ka isikuile, kes teenivad ohvitseridele või kaitsevæeametnikele ettenähtud kindlaltalgalistel ametikohtadel kaitseliidus. Kuid ka teised kaitseliitlased kuuluvad selle seadustiku alla kaitsevæeliste süütegude eest, mis nad saatnud korda: 1) ajal, millal nad viibisid oma kohuste täitmisel alarmi puhul riigi ja avaliku korra kaitseks, ja 2) kaitseliidu üksustes, mille kohta riigivanem selle seadustiku on otsustanud panna maksma. Nimetatud seadustik on üldjoontes tõlge vene sõjaseaduste kogu XII raamatus asetsevast sõjanuhtlusseadusest, ühes muudatustega, mis on tingitud meie põhiseadusest, kusjuures see seadustik on kehtiv edaspidi ka merevæele.

Selles mõttes peaksid kaitseliitlasedki tutvuma ülaltähendatud seadustikuga.

Kui seni riigi- ja omavalitsusteenijad allusid iga vähimagi süüteo-üleastumise eest kohtule, siis maksma hakkava uue distsiplinaarseadustiku kohaselt on nende teenistusalalised vähem tähtsad väärted, kui

need pandi toime ettevaatamatult ja kui sellest ei järgnenud tähtsat kahju valitsemiskorrale, riigi, omavalitsuse või erahuvile, võimalik karistada ka teenistuse alluvuse korras vastava ülemuse poolt. Karistused on siin: märkus, noomitus, rahatrahv, ümberpaigutamine teisele või alamale kohale ja teenistuskohalt tagandamine.

Maksukaristuse seadustik hõlmab jällegi terve rea seadusi, mis seni olid oma üldkonstruktsioonilt väga puudulikud ja samuti laiali pillatud paljudesse seadustikesse. Nimelt aktsiisimaksu seadus, tolliseadustik, piirituse monopoli seadus, tuletikkude valmistamise ja müügi seadus ja alkoholimüügi seadus. Ka siin on väga olulisi ning tähelepandavaid muudatusi — näiteks karistus salakaubaveo eest on sootuks kergem jne.

Ja lõppeks „last not least“ on märkimisväärne vangistusseadustik. See määrab lähemalt süüdimõistetute kinnipidamise korra. Siingi on väga olulisi lahikuminekuid, ja nagu eelpool tähendatud, on siin kõige järjekindlamalt viidud läbi kurjategija karistamise printsiip — olenedes just ta iseloomust, käitumisest jne.

Kinnipidamisaeg pikemaks ajaks kinnimõistetuil on jaotatud mitmesse järku või klassi ning alles hea käitumise korral viiakse nad järgmisse klassi üle. Koos liigiga omandab karistuse kandja suuremaid või vähemaid soodustusi, mis võivad minna koguni nii kaugemale, et kurjategija võib tarvitada oma magamisriideid ja käia koguni vangimajast väljas jne.

Kuues — kriminaalkohtupidamise — seadustik normeerib aga kohtupidamise korda, mille järgi, muuseas, tulevad ka uued kohtute nimetused — rahukohtuniku asemel jaoskonna-kohtunik, rahukogude asemel ringkonnakohtud ja kohtupalati asemel kohtukoda.

Nii näeme, et kõik kriminaalseadused on pidanud elama läbi vähemaid ja suuremaid muudatusi — nad on moderniseeritud rohkem kokkukõlastatud rahva õigustundega ja vaadetega, ja — mis peasi — nad on kättesaadavad juba eestikeelseina.

Käesoleva artikli ülesanne oligi just kaitseliitlaste kui koduümbruse ärksamate ja arenenumate kodanike seas äratada huvi meie maksmahakkavate kriminaalseaduste vastu, et need nendega tutvuksid põhjalikumalt ja ühtlasi ka jõudumööda annaksid nõu ja selgitust oma naabreile, et saaks teoks põhinõue, et iga kodanik tunneks maksvat seadust ning et keegi seaduse mittetundmisega ei tarvitseks end vabandada.

J. Kg.

Raskekuulipildujate pealike ja instruktorite kursused

Kursuslased. Keskel
kursuste juhataja ma-
jor Virit

Jalaväe oma relvadest on rk see, millele baseerub tulede süsteem kaitselahingus, ja rk-tuli on see, mis peab võimsate tuleöökidega maha suruma vastase tulepesad pealetungilahingus. Jalaväe eeskiri II osa paneb rk-üksuste peale suured ülesanded, millega juht saab lahingu käiku mõjutada. Ettepaneku rk-üksuse otstarbekohaseks kasutamiseks teeb rk-üksuse juht sellele juhile, kelle kasuks rk-üksus töötab. Jalaväeüksuse ülem, kui ta rk-üksuse juhi ettepanekuga nõustub, fikseerib rk tuleülesanded oma lahingkäsus.

Et rk-üksuse juht suudaks esitada olukorrale vastavaid ettepanekuid, peab ta põhjalikult tundma rk kui masinrelva tule tehnilisi omadusi, oma üksuse taktikalist kasutamist ja tule tehnilist juhtimist, kõnelemata rk materjaalosa põhjalikust tundmisest ja hooldamisest. Ühtlasi rk juht peab olema teadlik selle üksuse ülema manöövri ideest, kuidas viimane oma ülesannet kavatseb täita.

Kaitseliidu rk-üksuste pealiked, kelle teadmiste ja oskuste pagas aastate jooksul unustuse tõttu on vähe-

nenud, ei suudaks nende peale pandud ülesandeid täita, kui teadmisi ja oskusi ei värskendata.

Teadmiste ja oskuste värskendamiseks ja süvendamiseks kaitseliidu peastaap korraldas rk pealikele ja instruktoritele ühenädalased kursused, et näidata kätte õiget rk hooldamist, osavat rk praktilist käsitamist, tule tehnilist juhtimist ja taktikalist kasutamist. Põhjalikku kätteõpetamist ei lubanud kursuse lühidus, kuid ta näitas kätte alused, mida tuleb alati pidada meeles, et rk tuld kasutada täieliselt.

Kursused peeti 2.—7. aprillini s. a. Tallinnas Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste juures ja olid kaitseliidus esmakordsed. Kursustest võttis osa 13 instruktorit ja 36 rk pealikut.

Töö kursustel oli puhtpraktiline. Kursustel võeti läbi rk materjaalosa tundmine, anti põhjalikud juhtnõõrid kuulipilduja hooldamises, näidati kätte võtted rk osavaks praktiliseks käsitamiseks. Kolme päeva jooksul Valdeki laskeväljal näidati tegeliku laskmisega kätte, mida rk oma tulega on suuteline täitma osavais kuulipilduri ja juhi kätes ja

mis tagajärjed võivad olla rk oskamatul kasutamisel. Pealikeil jäi selge pilt rk tule võimsusest mitmesuguseile kaugusile laskmisel mitmesuguste lahingmärkide pihita. Ühtlasi kursustest osavõtjad võisid veenduda, et väike viga rk tehnilises käsitamises ja rk tule juhtimises võib tagajärjed viia alla pea-aegu nullini ja seega niisugune tuli on asjata padrunite raiskamine.

A. V.

Pilte r.-k. kursustelt

KROONIKAT

Stresa konverents, mis köitis maailma tähelepanu, lõppes 14. aprillil. Konverentsi suurimaks sensatsiooniks oli see, et Saksamaa andis järele teiste riikide nõudele ja kirjutas alla idapoolsele mittekallaletungi paktile. Saksamaa nõusolek sai konverentsil teatavaks pärast seda, kui Briti välisminister sir John Simon oli võtnud telefoniühenduse Berliinis asuva Briti suursaadikuga. Suursaadik läks Saksa välisministri von Neurathi juure, kellega tal oli siin läbirääkimine. Selle läbirääkimise tulemusena von Neurath teatas suursaadikule, et kuigi Hitler peab idapoolset vastastikust abistamispakti vastuvaieldavaks ja ohtlikuks, on Saksamaa siiski valmis võtma osa idapoolsest mitmekülgsest mittekallaletungipaktist ka siis, kui mõned allkirjutajad riigid täiendavad seda pakti vastastikuse abistamise ja kokkuleppega, mis aga tuleb sõlmida eraldi nende vahel.

Konverentsi lõppedes avaldati lõppkommunikee pealkirja all „Stresa konverentsi ühine resolutsioon“, mis sisaldab kogu konverentsi mõtetevahetuse tulemusi.

*

13. aprillil jõudsid Tallinna kaitseväele ostetud suhobused. Hobused osteti Inglismaalt, on head ratsahobuse tõugu ja mõeldud peamiselt meie kaitsevää ratsahobuste tõu paranduseks. Hobuseid on kolm — kaks takku ja üks mära.

*

16. aprillil pühitses endine merejõudude juhataja kontr-admiral Hermann Salza oma 50. sünnipäeva. Juubilar sündis Haapsalus postkontoriülema pojana. Öppinud mõned aastad Tallinna kroonu gümnaasiumis, siirdus ta Peterburi, kus jätkas oma õpinguid ja lõpetas 1914. a. Nikolai mereväe akadeemia. Teenis 1906.—1913. a. ristlejal „Bogatõrj“ ja soomuslaeval „Slaava“, tõustes navigatsiooni vanemaks ohvitseriks. Maailmasõja ajal teenis H. Salza mereväe kindralstaabis Peterburis ja hiljem lahingulaeval „Poltava“. 1916.—1917. a. Baltimere lahinglaevade 1. brigaadi staabi navigatsiooni ohvitser. 1917. a. lahinglaeva „Petropavlovsk“ vanem ohvitser ja ajutine komandör. 1908. a. Baltimere merejõudude staabi operatiiv-osakonna teenistuses.

Vabadussõjast võttis juubilar osa miiniristleja „Lennuki“ noorema navigatsiooni ohvitserina. Hiljem nimetati ta merejõudude staabi ülemaks ja 1925. a. merejõudude juhatajaks, kusjuures ta 1928. a. ülendati kontr-admiraliks. Praegu on ta sõjanõukogu alatine liige; sõjaliste teenete eest saanud 1. liigi 3. järgu vabadusristi, vabadussõja mälestusmärgi ja 2. järgu kotkaristi.

*

14. aprillil toimus Tallinnas Eesti Panga uue hoone pidulik avamistalitus. Aktusel viibis üle 500 kutsutud külalise, eesotsas riigivanem K. Pätsiga, kaitsevägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, peaministri asetäitja K. Eenpalu, vabariigi valitsuse liikmed ja kõigi tähtsamate majanduslike organisatsioonide, ettevõtete ja ministeeriumide esindajad. Avatalitus toimus panga uues operatsioonisaalis, mis oli kaunistatud rahvuslippude, loorberipuude, elavate lillede ja põlevate küünaldega. Vaimuliku talituse toimetasid piiskop Rahamägi ja mitropoliit Aleksander. Aktuse lõppedes näidati külalistele uue pangamaja ruume.

*

17. aprillil peeti Tallinnas üleriiklik teatritegelaste päev, millest võtsid osa üle riigi sajad teatri- ja lava-inimesed. Päeva avas näitekunsti sihtkapitali valitsuse esimees V. Mettus. Kõnedega esinesid riigivanem K. Päts, peaministri asetäitja K. Eenpalu, haridusminister N. Kann ja rida teatri- ja kultuurtegelasi.

*

18. aprillil pühitses politseikool oma 10. aastapäeva. Kaitseliidu võimlas korraldati sel puhul aktus, kus ühtlasi politseikooli kõrgema klassi 40-le lõpetajale anti välja diplomid.

*

21. aprillil varahommikul vapustas Jaapanis Formoosa saart kohutav maaväring. Ametlike teadete järele on saanud surma umbes 3000 inimest ja haavata 11.500. Umbes 10.000 elamut on varisenud täiesti kokku ja 11.000 elamut on saanud vigastada. Ainelisi kahjusid hinnatakse 10 miljonile jeenile. Kõige rängemini on saanud kannatada Taitchu ja Schintschiku maakonnad. Taiko linn saare looderannal on peagu täieliselt varemeis. Raudteed saare loodepooles osas on täiesti hävitatud. Paljud tunnelid on varisenud kokku. Varemil ekslevad üksikud inimesed otseselt nõdra-meelsed, otsides nähtavasti kadunud omakseid. Suurt surmaohvrte arvu seletatakse sellega, et loodusõnnetus tabas elanikke une pealt. Maaväringu hävitatust täiendab tuli, mis möllab varemeil.

*

25. aprillil pühitses meie vanim väeosa — 1. jalaväe rügement — oma 18. aastapäeva. Rügementi on juhtinud kadunud kindral-major J. Põdder 21. nov. 1918 kuni 18. dets. 1918, kindral-major O. Heinze 18. dets. 1918 kuni 24. okt. 1919, kolonel Pulk 24. okt. 1919 kuni 10. apr. 1934 ja alates 10. aprillist 1934 kolonel L. Jakobson. Rügemendi reservohvitserid tahavad püstitada Riigikülla mälestussamba langenud kaaslaste mälestamiseks.

*

27. aprillil möödus 16 aastat meie vabadussõja kuulsaima sangari kapten A. Irve surmast, kes langes Lätimaal Valga-Volmari maanteel.

*

Riigivanem K. Päts kavatses minna maikuu ajalisele puhkusele. Riigivanem kannatab ainetevahtuse rikete all ja kavatses oma puhkeaja veeta terviseveallikatel Lõuna-Poolamaal Truskawieci ravipaigas.

*

26. aprillil peeti kaitseliidu parastaabis üleriiklik kaitseliidu malevate pealikete koosolek. Koosolekul arutati kaitseliidu ellu puutuvaid küsimusi, nagu: suvise õppetegevuse korraldamine, kaitseliidu päeva eel-tööd, lennuasjanduse arendamine kaitseliidus ja sügise- ning talviste õppuste ja manöövrite korraldamine.

*

26. aprillil käisid riigivanema juures vastuvõtul 150 kõrgemat kaitsevää juhti ja kaitseliidu pealikut. Riigivanem tervitas kõrgemaid ohvitseri ja soovis neile ugevust, jõudu ja õnne edaspidiseks riigikaitse tööks. Vastuvõtt lõppes ühise einega.

JALAVÄE SUURTÜKIVÄGI

välisriikide sõjakirjanduse andmeil

Leitnant E. VIMSON

Hulk ülesandeid, mis jalaväe suurtükiväel täita, esitab ta materjaalosale hulga diametraalselt lahkumisevaid nõudeid. Kuna tegelikult ei ole sõjaga proovitud, peale 1918. a. loodute, uusi konstruktsioone, on raske ennustada, milline seniloodud tüüpidest saab standardtüübiks. Välisriikides on katsetatud suurt hulka uusi mudeleid, kuid ei ole veel punkti sel alal kusagil pandud.

Iga riik läheb oma rada — oma parima äranägemise järgi.

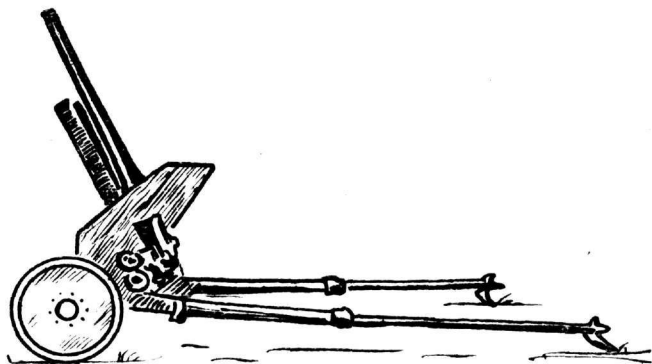
Taktikalistes ja lasketehnilistes küsimustes on aga kõikjal enam-vähem ühine vaade. Teatavat takistavat mõju avaldab suurtükiväe uuendamisele igas riigis rahaline külg, kuna niisama akuutne kui suurtükiväe moderniseerimine on ka lennukiväe ja moto-mehhaniseeritud osade soetamine. Peab omama suure kaugele-nägelisuse tulevikusõja suhtes, et luua tõesti otstarbekas tüüp ja minna üle selle massilisele produtseerimisele. Kuid siiski on parem omada relvi defektidega kui neid üldse mitte omada. Jalaväe suurtükiväe küsimus on akuutsemaid tänapäeval kõikjal. Vaatame allpool lühidalt selle tekkimise põhjusi, ülesandeid, arenemiskäiku ja sellele esitatavaid nõudeid.

*

Juba maailmasõja esimesel aastal pörkab pealetungiv jalavägi äkisti tulistama hakanud kuulipildujate vastu ja on võimetu jätkama pealetungi. Kaua läheb aega, enne kui see teade jõuab suurtükiväeni ja suurtükivägi alustab selle väikese märgi tulistamist. Tulistades kaudsel sihtimisel on väga aegaviitev toiming selle vaikima sundimine. Ja kui tihti ja hõlpsasti just kõige tarvilisemal hetkel katkeb see õrn telefonikaabel, ja siis ei ole abi niipea kusagilt loota.

Üldiselt aga — edukas pealetung on nurjumas või juba nurjunud.

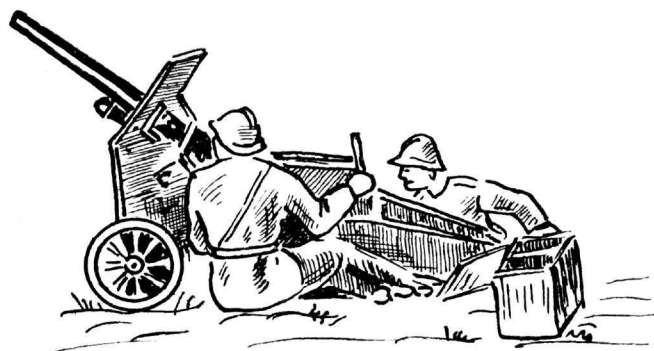
Sellest sai aru juba 1914. a. novembris piantslaste

47 mm Boforsi kahur L 133

11. armee ülem kindral Pétain, kirjutades vägede ülemjuhatajale: „Vaenlase kuulipildujate ja teiste tulevahendite hävitamiseks on tarvis anda igale jalaväe üksusele väikestest haubitsatest koosnev patareid. Ka kõige tihedam side kahe relvaliigi vahel ei taga kunagi täielist koostööd. Saatesuurtükiväe peab ajaviitmata täielikult allutama jalaväele pealetungi ajaks.“

Ja juba 1915.—1916. a. soetas endale enamuse sõdivaid riike 37 mm kahurid, kuna enne seda kasutati jalaväe suurtükideks olemasolevaid kergeid välisuurtükke ja mäesuurtükke.

Poola 1925. a. 47 mm jalaväe suurtükk

Tankide ja moto-mehhaniseeritud väeosade ilmumisega lahinguväljale suurenes aga tunduvalt tarvidus jalaväe suurtükiväe järgi. Ja see oli maailmasõja päevil, millal tankid, lahingumasinad ja moto-mehhaniseeritud väeosad tegid vaid oma esimesi lapsesamme!

Tänapäeva jalaväe suurtükiväe ülesandeks loetakse:

- võitlust vaenlase moto-mehhaniseeritud osadega (tankid, tanketid, soomusmasinad) lähedastelt kaugustelt nii kaitsel kui ka pealetungil ja
- võitlust üksikute lahtiste ja kinniste tulepunktidega (jalaväe suurtükk, raskekuulipilduja, miinipilduja).

Mõnedes riikides antakse jalaväe suurtükiväele ka veel kolmas ülesanne, ja nimelt

- võitlus õhumärkidega.

Kordame veel kord, et hoolimata võrdlemisi konkreetseist ülesandest ei ole siiski veel kindlat ja ühist vaadet nende relvade tuleviku arenemise kohta. Nende tehniline elustamine nõuab veel viimistelemit ja rea raskuste võitmist, kuna neile relvadele on esitatud kõikjal kõrged nõuded.

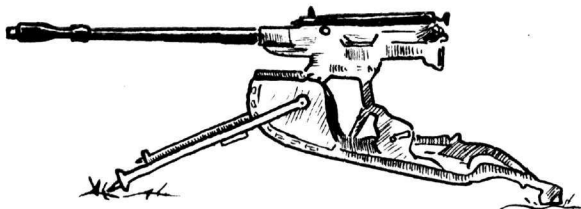
Punkt a dikteerib jalaväe suurtükile järgmised nõuded:

- 1) soomuse läbistamine,
- 2) suur laskekiirus,
- 3) suur algkiirus,
- 4) lame lendjoon,
- 5) suur horisontaalne laskeväli.

Punkt b dikteerib järgmised nõuded:

- 1) kumer (kõrge) lendjoon,
- 2) võimas mürsk, mil on küllaldaselt jõulisi kilde märgi turmamiseks.

Siit juba näeme, et punkt a ja b nõuded on diametraalselt vastupidised, kuna kumera lendjoone algkiirus on väike, laskekiirus võib samuti olla vähem, mürsk seevastu peab aga olema suurem ja lõhkedes andma suure hulga jõulisi kilde. Kui veel võtta juure punkt d — võitlus õhumärkidega — siis peab see relv olema täiesti automaatne, eriti suure laskekiiruse saavutamiseks, omama 360° horisontaalset ja ligemale 90° vertikaalset laskevälja.

Tankivastane Hollandi Kaubandus-Ühisuse kahur

Ühine on vaid nõue, et relv peab olema konstruktsioonilt lihtne ja kaalult kerge, et teda oleks võimalik vaenlase läheduses käsitsi, roomates ja järk-järgulisi hüppeid tehes paigutada tulepositsioonile ja seda vahetada, sattudes vaenlase tulle alla. Samuti ei tohi relv kujult olla suur, ta peab võimaldama hästi moondamist ning peab olema täiesti jalaväe relv, jalaväe raskerelv, kuuludes orgaaniliselt jalaväe üksusele ja olema temast lahutamatu, samuti nagu raskekuulipildujadki.

Näib, et enamus välisriike jääb peatuma kahele jalaväe suurtükiväe liigile: jalaväe kahurile ja jalaväe mortiiirile (või haubitsale). Kuid on ka erandriike, kes on jäänud peatuma vaid ühele ühendatud liigile — jalaväe kahur-mortiiirile — või jällegi kolmele liigile: jalaväe kahur, jalaväe mortiiir ja jalaväe seniitkahur, mille kõrvalülesandeks on võidelda ka maapealsete märkidega.

Jalaväe relvadele esitatakse enamuses riikides järgmised nõuded:

Tankivastane kahur:

Kaliiber	47 mm
Laskekaugus:	
mõjuva tule kaugus	3000 m
maksimaalne laskeulatavus	5000 „
Laskeväli:	
horisontaalne — mitte alla	50°
vertikaalne	—10° — +70°

Kaal tulepositsioonil — mitte üle	300 kg
Algkiirus — mitte alla	600 m/s
Soomuse läbistamise võime 1000 m-lt 60° pihtamisnurga all	30 mm
Laskekiirus minutis	30—35 lasku
Automaat- või poolautomaatlukk.	

Jalaväe mortiiir (miinipilduja):

Kaliiber	75—81 mm
Laskekaugus	3000—100 m

Laskeväli:

horisontaalne — mitte alla	50°
vertikaalne	+40° — +90°
Kaal tulepositsioonil	60—100 kg
Algkiirus vastavalt laengule	160—50 m/s
Müsu kaal	4—5 kg
Laskekiirus minutis	30—35 lasku

Jalaväe seniitkahurite suhtes domineerivad kaheksagused arvamisid:

- 1) ühed pooldavad seniitkahurit, mille kaliiber on umbes 20—25 mm, täiesti automaatne ja algkiirusega umbes 1000 m/s,
- 2) teised aga 12—13 mm raskekuulipildujaid, mitu tükki ühendatud ühele alusele.

Näib, et kõik riigid pooldaksid seniitkahurit, sest ta mürsk ei oma mitte ainult suuremat läbilöögijõudu, vaid ka põrutamisvõime, mis, olenedes pihtavusmaterjalist, on 4—7 kaliibrit, kui ainult leitakse tee, säilitades relva endist kaalu, ta senise laskekiiruse mitmekordistamiseks, mis on umbes 100 lasku minutis. Kuulipildujate juures on, nagu teame, laskekiirus märksa suurem.

Tehnikas on aga seni lahendamata küsimus, kuidas suurendada müsu kaalu, algkiirust ja laskekiirust, et sellega ühtlasi ei suureneks relva kaal.

Ja tänini kasvab relva kiirus vaid relva kaalu suurenedes!

Kuid tehnika arenedes tõuseb ka tankidel, tanketidel ja soomusmasinatel soomuse kvaliteet ja soomuse paksus, mis omakord nõuab jalaväe suurtükkidelt võimsamat müsku selle läbistamiseks. Selle sunnil tõuseb ka mõnedes riikides uuemate jalaväe relvade kaal kuni 400 kg. Loomulik, et säärane relv oma võimsuselt on parem ja kõlbab ka kaitsel, kuna pealetungil ja manööversõjas ta juba ei jõua järele oma jalaväele, samuti ka taandumisel.

Selle küsimuse lahendamiseks on tekkinud kaks suurte lahkuminekutega vaadet, ja mõlemaid arendatakse ja katsetatakse praegu rõõbiti:

1) jalaväe suurtükk asetada iseliikuvale lafetile, s. o. teda mehhaniseerida (pooldatakse ka motoriseerimist), ja

2) leiutada uus, kerge, tankivastane ühe-mehe relv, mis jalaväest kuski ei jää maha, ja nendega kül-

Itaalia „trombontšino“

Kaitseliidu ettevalmistus uue vormiriietuse kandmiseks

Ühenduses uue vormiriietuse maksmahakkamisega kaitseliidus korraldati kaitseliidu peastaabi poolt ülemaalsed kursused vormirätsepeatele ja mütsimeistritele. Kursusest võttis osa üle maa hulk malevlasi, kellel juba vastav vilumus vormiriietuse ja mütside valmistamises. Kursused olid korraldatud just selleks, et tutvustada uue vormiriietuse valmistajaid täpse vormi-

kirjeldusega ja anda praktilisi näpunäiteid. Oli karta, et rätsepad üksustes iseseisvalt vormiriietusi valmistades kalduvad kõrvale vormikirjeldusest ja uued vormiriided tulevad „kirjud“ välja. Samuti omandasid ka uute kaitseliidu mütside valmistamiseks vajalise oskuse paljud mütsimeistrid-kaitseliitlased. Kursused korraldati eraldi mütsimeistritele ja vormirätsepeatele.

lastada jalavägi, mis neutraliseeriks ta tehnilisi puudusi.

See on tankivastane püss! See mõte ei ole päris uus ja juba maailmasõjas tehti sellega algust.

Nüüdisaja uue Erlikoni tankivastase püssi omadused on järgmised:

kaliiber — 20 mm; kaal — 32 kg; algkiirus — 550 m/s; mürsu kaal — 142 gr; soomuse läbistavus normaali mööda 500 m kauguselt — 15 mm; laskekiirus — 40 lasku minutis.

Ehituselt on see püss lihtne, kuid, nagu näeme ta omadusist, paksema soomuse läbistamiseks on ikkagi vaja võimsamat relva, mis arvatavasti saab olema iseliikuv, sest seda nõuab ta kaal. See tankivastane püss aga ei ole enam pataljoni relv, vaid on pigem kompanii relv. Ka mortiiiride alal on leiutatud kergem tüüp, mida võiks nimetada kompanii mortiiiriks. Nii on Itaalias tarvitusel niinimetatud „trombontšino“, mis on õigemini granaadiheitja.

Selle „trombontšino“ omadused on järgmised:

kaal — 4,8 kg; mürsu kaal — 150 gr; laskekaugus — 350 m.

Me leiame välisriikides kahurmortiiire ühe ja kahe rauaga, jalaväe kahureid samuti ühe ja kahe rauaga, mis on üksteise peal või kõrvuti lafetil. Leiame jala-

väe kahureid ja mortiiire üksteise sisse käivate raudadega või mahavõetavaid-vahetatavaid raudu erinevais kaliibreis ühel lafetil, mis kõik tunnistab lakkamatut ja seaduslikku püüdu universaalrelva poole.

Kõik näeksid meeleldi, et varustusel oleks vaid üks tüüp jalaväerelvi, mis tootmise, väljaõppe ja varustamise mõttes on palju kasulik, kuid selle mõtte praktiline elustamine põrkab vastu reale tehnilistele raskustele, mis seni on olnud ületamatud. Ühe relva kohandamine mitmeks ülesandeks on seni ikka end negatiivselt tunda annud relva kaalule ja soomuse läbistavusele.

Kas tulevikus jalaväe suurtükk motoriseerida või mehhaniseerida, see on omaette probleem ja ka selles ei ole täielist üksmeelt. Et aga kõik need relvad on kiirlaskjad, kas automaatsed või poolautomaatsed, siis neelavad nad määratu hulga laskemoona, mille juurevedu käsitsi on võimatu. Olenedes sellest lahendatakse rööbiti ka laskemoona juureveo küsimust, kus kaldutakse arvamisele seda teostada soomustatud, iseliikuvail, tanketisarnaseil veokeil.

Kokku võttes peab aga mainima, et päev-päevalt paranevad konstruktsioonid ja võib-olla võidetakse kõik seni lahendamata tehnilised raskused ja jalavägi saab endale teatud aja möödudes täiesti rahuldava universaalrelva.

Inglased Eesti vabadussõjas

Inglise laevastiku osatähtsus Eesti vabadussõjas pole väike. Kaitsevägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, kes veetis 1918. aasta suve Petrogradis ja Moskovas, jõudis küllalt tutvuda vene sõjaliste ja majanduslike jõududega, ütleb vene Kroonlinna laevastiku kohta: „Laevastikus oli 1918. aasta suve jooksul Kroonlinnas mitmesuguseid ekstsesse, aga üldiselt oli ta küllalt tugev, et täieliselt vallata Soome lahte ja toetada pealetungi Tallinnale. Laevastiku pommitamine mere poolt oleks võinud kergesti otsustada Tallinna võtmise enamlaste poolt. See oli mulle isiklikult täiesti selge juba Petrogradis. Paistis, et meie seisukorra äärmine hädaohtlikkus oli just meie poolt ja mere poolt kaitset ei oleks meie oma jõududega kuidagi jõudnud organiseerida. Seepärast oli inglise laevastiku saabumise küsimus meile kõige suurema tähtsusega. Kui inglise laevastik ei oleks 1918. a. detsembris tulnud Tallinna, oleks meie maa ja rahva saatus kujunenud küll sootuks teisiti kui ta on praegu — me oleksime sattunud enamlaste keerisesse. Ja ma arvan, et ka teiste Baltimaade saatuse käik oleks siis olnud teine kui nüüd.“ Nii kõlab ülemjuhataja hinnang Inglise abi kohta.

Ja kui lehitseda toleaeegseid ajalehti, siis näeme, et kogu rahvas oli teadlik täbarast seisukorrast. Mere poolt oodati nagu taevamannat, sest inglise laevastiku vähimaidki kui liikumisi jälgiti suure põnevusega. Seisukorda tumestas suurel määral asjaolu, et ei olnud mingit pilti ega ülevaadet välismaa asjust. Ei teatud üldse, mida võib arvestada ja mida mitte. Kui jälgida toleaeagsete välisdelegatsiooni liikmete F. Kulli, A. Piibu, M. Martna, Ed. Virgo ja teiste mälestusi, siis näib, et ka delegatsiooni liikmed kobasid pimesi ümber ning et välisabi õige sageli rippus niidikese otsas, mis võis iga silmapilk katkeda.

Kui 1918. a. sügisel selgus, et Saksamaa jääb maailmasõjas kaotajaks, said eestlased aru, et ei ole enam mägede taga aeg, millal võib saada lahti saksa okupatsioonist. Kuid siis kerkis teine tont — enamlaste Kindral Larka arvas, et kodumaa kaitseks enamlaste vastu on vaja vähemalt 6000-mehelist liitlaste abiväge, sõjalaevu, relvi ja vähemalt 40.000 püssi. Pinna sondeerimine käis juba okupatsiooniajal, et oleks võimalik sakslaste lahkumisel enamlaste vastu panna välja reaalse jõud. Nii taheti organiseerida eesti väeosi Venemaa mitte-enamlikes osades, nagu Murmanis, Arhangelskis ja Ufas. Ufa „jedinaja i nerasselimaja“ mehed olid alguses sellega nõus ja andsid suuri lubadusi, kuid kui mindi tegelikult asja juure, siis olid nad oma lubadused unustanud, nagu selgub F. Kulli mälestustest, kes neile selles asjas Stokholmist oli saatnud noodi.

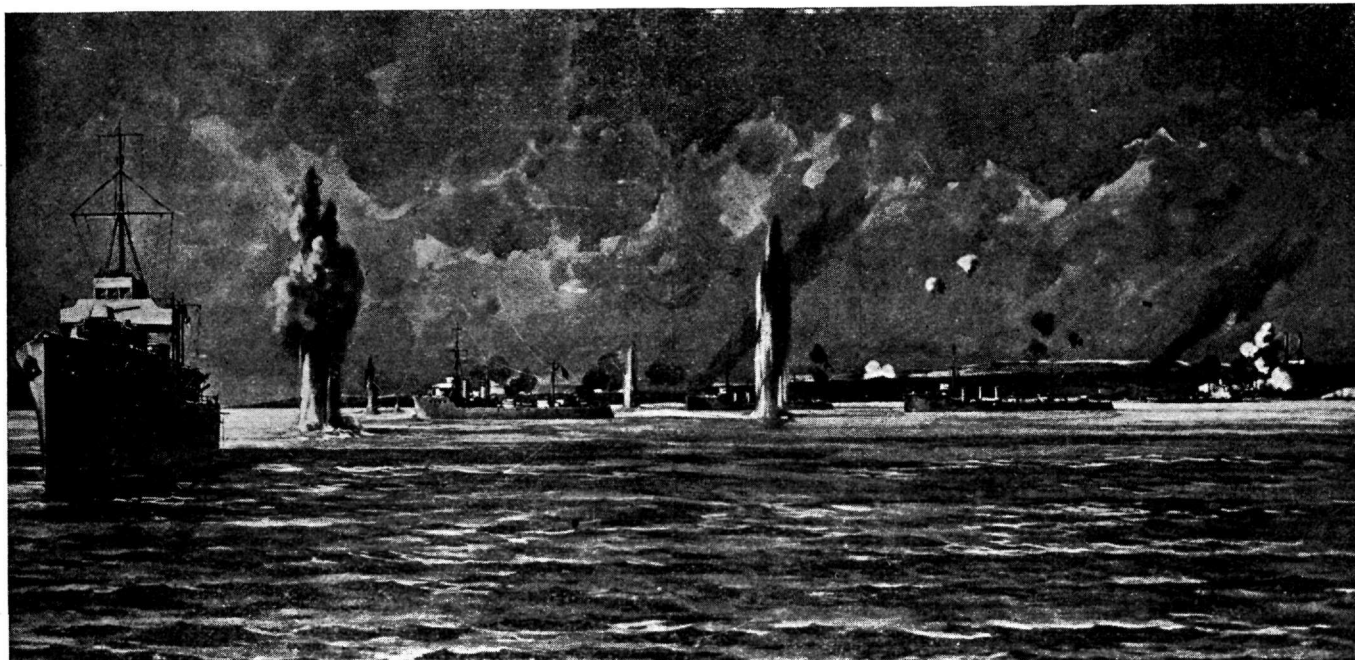

Inglise admiral W. COWAN

Liitriikide nõusolekul pöördusid Kopenhaageni delegaadid abi saamiseks Rootsi valitsuse poole. J. Tõnisson ja E. Virgo esitasid Rootsi välisministrile Hellernile palve, et Rootsi valitsus saadaks Eestisse, kui Saksa okupatsioonivõimud lahkuvad, vähemalt 2 polku sõjamehi ja lubaks läbi Rootsi vedada Inglise sõjariistu. Minister olnud esialgu nõus, kuid läbi rääkides valitsusega annud ta delegaatidele eitava vastuse, sest Rootsi siseolude tõttu olevat sellane aktsioon ebasoovitav.

Samal ajal, kui delegaadid püüdsid korraldada abi välismaal, hakkasid okupatsioonivõimud kobama pinda, et jääda Baltimaale, nagu enamlaste pealetungi kaitseks. Kõigepealt katsuti võita elanikkonna poolehoidu. Neil oli ette näha, et liitlased hakkavad nõudma nende lahkumist Baltimailt, ja nüüd oli juba tarvis luua soojem vahekord rahvaga, et see võib-olla paluks nende siiajäämist ja astuks ehk isegi vastavad sammud liitriikide

Merelahing „Krasnaja Gorka“ all

ees. „Tallinna Päevaleht“, Pressestelle häälekandja, hakkas seletama ja manitsema eesti rahvast, et ta peaks ikka olema sedavõrd teadlik sellest, mis juhtub siis, kui saksa väed lahkuksid ja sisse marsiksid enamlased.

„Tallinna Päevaleht“ kirjutab 26. sept. 1918. a. muu seas järgmist: „Kas siis tõesti soomlased, kes meist igas asjas ees on, kes omandanud omale ajaloo jooksul

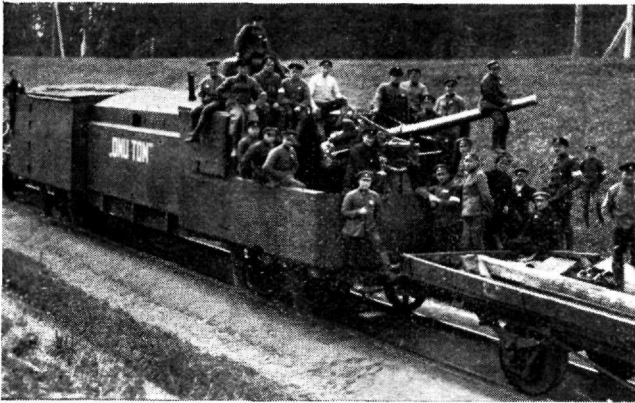
riiklikke kogemusi ja elutarkust, ei suuda meile poliitikas enam anda mingit õpetust? Kuidas see juhtus, et Svinhufvud oma teekonnal sõitis Tallinna kaudu Berliini, meie juhid aga — Helsingi kaudu Londoni. Üks peab siin nõrgal alusel olema: kas soomlaste poliitiline tarkus või mõne meie poliitilise juhi kogemused.“ Ja mitte üksi kohapeal, vaid ka välismaal püüdsid nad luua vastavat meeleolu. Ameerika välissekretär teatab oma esindajale Stokholmis, et salateadete kaudu olevat kuulda, et saksa väed püüavad jääda Baltimaale, et seda maad kaitsta enamlaste vastu. Ka Stokholmi tsaariaegne Vene saadik esines liitriikide ees palvega, et saksa väed jäetaks alles Baltimaale. Ehkki ta seda põhimõtteliselt ei pooldavat, tulevat kahest pahest valida kergem. Umbes samasugusel seisukohal asus ka Hispaania, kes pidas kõige paremaks, et esialgu sakslased piirimaadelt ei lahkuks.

Inglased omakord püüdsid võita oma nõusse Skandinaavia maid, et need võtaksid piirimaade kaitse enesele. Siin olid muidugi mõjutamas Eesti delegaadid, kes seda oleksid heameelega näinud. Sellase aktsiooniga olid lõpuks nõus kõik liitriigid, kuid asi ei nihkunud siiski paigast, sest Skandinaavia riigid ei olnud Baltimaade saatusest sedavõrd huvitatud, et see oleks kutsunud välja neis mais reaalse abi andmise aktsiooni.

Jäi ainult loota liitriikidele. Ent siin oli see pahe, et Baltimaale vaadati siin kui Venemaa osale, mis ei olnud otsekohe lagastatud enamlusest, kuid millele siiski ei rutatud kahe käega appi, sest liitriikidel oli „jedinaja i nerasselimaja“ meesest kurbi kogemusi. Neid oli aidatud küll varustusega, küll rahaga, kuid tulemused olid ikka ühesugused: mida ei jõutud läbi lüüa või ära raisata, see langes enamlastele saagiks. Seepärast oldi ka Eestile abi andmise õige ettevaatlik, sest

Rear-admiral sir E. Alexander-Sinclair

Admiral Alexander Sinclair'i kingitud laevasuurtükk „Onu Tom“

kardeti, et kordub tavaline nähtus. Ülemjuhataja J. Laidoneri mälestustest näeme, et Inglise admiral Sinclair oli kõigepealt huvitatud sellest, et abi, missugusel kujul teda ka Eestile ei antaks, ei soodustaks enamlust. Prantslased, kes olid eriti huvitatud liitlaste interventsioonist enamluse vastu, lubasid aidata kaasa piirimaa-dele ning nimetasid isegi, et Sise-Venemaa on raisus ja et seepärast tuleb Venemaale kaks uut pealinna piiri-maa-dele — Tallinn ja Odessa.

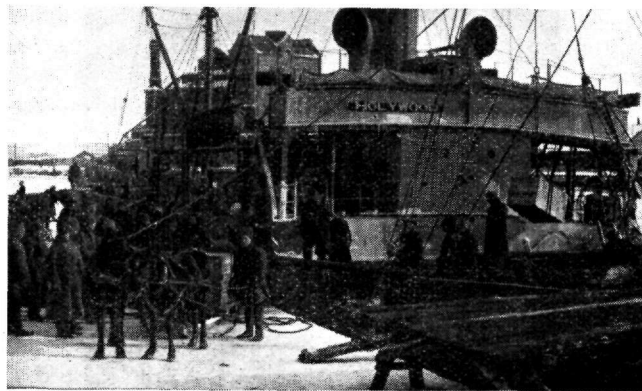
Novembri esimestel päevadel sõitsid ka Kopenhaa-geni delegaadid M. Martna ja Ed. Virgo Londoni, kus oli enne ees A. Piip. Otsustav kokkusaamine oli 20. novembril. Eestit esindasid delegaadid A. Piip, Ed. Virgo ja M. Martna ja Briti poolt olid läbirääkimistel välissekretäri abi lord Robert Cecil, merestaabi ülema abi viitse-admiral sir S. R. Fremantle ning kindral-staabi esindaja kolonel Kisch. Pikkade läbirääkimiste ja vastastikuste seletuste järel oli lord Cecil annud nõus-oleku abistamiseks.

Sissepääs Soome ja Riia lahte jäi rear-admirali sir E. Alexander-Sinclairi hoole. Ei osutuks see võimalikuks miiniväljade tõttu, võis rear-admiral pöörduda tagasi. Laevastik sõitis välja 27. novembril koosseisus: 5 kerge tistlejat, 9 destroyerit ja 1 transportlaev. Teine trans-portlaev tuli hiljem tagant järel. 6. det. ajas admiral Hiiumaa kohal ristleja „Cassandra“ miini otsa. Laev lendas õhku, 11 meest sai surma ja laevastik pööris tagasi. Asi kippus võtma halva pöörde, seda enam, et Saksa agendid levitasid igasuguseid õudseid kuulu-jutte Vene lahingulaevadest ja miiniväljadest. Need kuulujutud jõudsid Londoni, ja et enne Tallinna jõud-mist hukkus „Cassandra“, oli Londonis pävakorral kogu laevastiku tagasikutsumine. Inglise abi rippus peenema niidi otsas kui kunagi enne. Seisukorra päästis ainult inglaste iseteadvus ja uhkus. Kui meie delegaat A. Piip, seletanud ära admiral Fremantle'ile olukorra Baltimerel, lisas, et ega Inglismaa hakka muutma ühe ristleja pärast oma poliitikat, jäänud laevastik tagasi kutsu-mata. 8. detsembri ööl sõitis kindral J. Laidoner ühes lootsidega Liibavi, et tuua inglise laevastik kardeta-vate miiniväljade vahelt läbi Tallinna lahte. Kella 3

paiku 12. detsembril jõudis laevastik Tallinna reidile. Inglise abi oli saabunud.

Võib arvata, millist kabuhirmu sünnitas enamlasile Tallinna reidile ilmunud inglise laevastik. Nende cel-väed olid jõudnud mööda mereäärt umbes 40 km kau-gusele meie pealinnast. Lõuna-Eesti oli ka juba val-lutatud, sest enamlaste väeosad jõudsid tol momendil otsaga juba Võrtsjärveni. Petrogradi eesti kommunistid ootasid iga päev Tallinna langemist, et sõita Ees-tisse peremeestena. Ent sündmuste arengus tuli pööre. Eesti väed, kes olid jõudnud juba organiseeruda, hakkasid enamlasi suruma tagasi. Ja nüüd veel mere poolt hirmutav koletis — inglise laevastik! Tolleaegsete enam-laste ajalehtede järgi pidi inglise laevastiku suurus ole-ma 50—60 laeva. Täpset ja üksikasjalist loetelu ei leidu, sest neil nähtavasti puudusid täpsed andmed, nime-tatakse vaid, et laevastiku koosseisus olevat 2 dread-noughti, umbes 6 liinilaeva, 2 monitori ja pealeselle hulk kergeid ristlejaid, miiniristlejaid ja traalereid.

Meie esimene dessant k.-admiral J. Pitka juhatusel korraldati Kundas ööl 22. ja 23. detsembri vahel. Sel-lest dessandist võtsid osa ainult kahurlaev „Lembit“, väike vahilaev „Laine“ ja aurik „Lood“, kuna lähedal ristles paar inglise miinipaati. Ka sellest dessant-ope-ratsioonist töid enamlaste lehed paanilisi teateid. Nii kirjutavad nad, et dessandi maalesaatmisest on võtnud osa 2 liinilaeva, 3 miinipaati ja transportlaeva. Mui-dugi sünnitasid säärased teated segadusi enamlaste rida-des ja aina soodustasid meie positsioone. Paanikat suu-rendasid veel kuulujutud, nagu oleksid liitriigid saatnud Eestile abivägesid. Et pääseda halvast seisukorrast, otsustasid enamlased tungida kallale inglise laevasti-kule ja selle hävitada. Kroonlinnas moodustati eriline eskaader, kes pidi astuma võitlusse inglise laevastiku vastu. Eskaadrisse kuulusid dreadnought „Andrei Pervo-zvannõi“, ristleja „Oleg“ ja miiniristlejad „Avtroil“, „Spartak“ ja „Azart“. Laevastiku ülemaks nimetati Baltimere laevastiku revolutsioonilise sõjanõukogu liige Raskolnikov. Operatsioon alustati 25. detsembril 1918. aastal. Sel päeval sõitsid Kroonlinnast merele „Andrei Pervozvannõi“ ja „Spartak“, kuna teisel päeval pidi neile järgnema „Avtroil“. „Oleg“ ja „Azart“ olid luure-käigul Kunda lahes ning pidid tagasisõidul ühinema

Inglise aurik „Hollywood“ — esimese varustusabiga Inglismaalt Tallinna sadamas

teiste laevadega. 26. detsembril sõitis „Spartak“ Kokskärist mööda ja jõudis umbes kella 12-ks Aegna saare lähedale. Viie miili kaugusel saarest avas ta tule, et jõuda selgusele, kas saarel ei asu mingisuguseid patareisid.

Aegna ei vastanud. Selle järele pöördi tuli Naisa saarele, kuid ka sealt ei tulnud vastust. Samal ajal nägid nad lähenevat soome aurikut, mis peeti kinni ning käsutati sõitma Kroonlinna. Umbes kella 3 ajal võttis „Spartak“ kursi Kadrioru majakate peale, et sõita sisse Tallinna lahte. Varsti aga märkas ta 4—5 sõjalaeva Tallinna poolt sõitvat. „Spartak“ pööris ümber ning püüdis kõige suurema kiirusega jõuda tagasi Kroonlinna, kuid jälgijad olid kiiremad ja avasid varsti tule „Spartakile“. Inglise miiniristlejad suurendasid käiku kuni 35 sõlme tunnis, kuna „Spartak“ keskmiselt jõudis teha ainult 25 sõlme, sest meeskond ei jõudnud pidada tarvilist auru. Inglise jõudsid „Spartakile“ liiga terava nurga alla, mis pärast viimane ei saanud tarvitada kõiki kahureid. Bakipealne kahur purustas gaasidega käsutussillal oleva kaardikasti ja selles olevad merekaardid. Sellega kaotasid laevajuhid võimaluse pidada õiget kurssi ja laev jooksis Kuradimuna madalikule. Vahepeal olid inglise laevad jõudnud juba nii lähedale, et nende kuulid hakkasid kukkuma „Spartaki“ ümbrusse. Nähes, et pääsmist ei ole, visati punane lipp üle parda ja masti tõsteti valge. Inglise lõpetasid tuleandmise ja saatsid paatidega oma mehi allaannud laevale. Nad päästsid „Spartaki“ madalikult ning tõid ta sama päeva õhtuks Tallinna, kus ta järgmisel anti üle Eesti ajutisele valitsusele. Meie laevastikus tegutses ta „Vambola“ nime all.

27. detsembril tuli merele ka miiniristleja „Avtroil“, et ühineda teiste laevadega. Selle saatuse ei olnud parem „Spartaki“ omast. Kõrgessaare kohal seisis juba teist päeva „Oleg“, kes ootas teateid Tallinna poole sõitvalt „Spartakilt“. „Avtroil“ sõitis temast tähelepanemata mööda ning asus ristlema Kokskäri lähedale, kust ta pärast suundus Revelsteini poole. Umbes kella 11-ne paiku märkas ta enesele vastu sõitvat inglise laevastikku. „Avtroil“ võttis kursi Osti poole, et põgeneda Kroonlinna, kuid jõudnud Ekholmi traversile, ilmus Kunda lahest üks inglise kergeristleja ja kaks miinipaati, mis hakkasid tulistama vastusõitvat „Avtroili“. Viimane, nähes, et pääsmist ei ole, andis end vangi. Samuti anti „Avtroil“ Eesti ajutise valitsuse korraldasusse. Ta ristiti „Lennukiks“ ja pärast väikest remonti sõitis ta juba 6. jaanuaril 1919. a. sini-must-valge lipu all täitma kangelaste ülesandeid oma kodurahva vabastamiseks.

Inglaste abi ei seisnud ainult neis kahes ülaltoodud episoodis, vaid võime kinnitada, et nad paralüüsisid täieliselt enamlaste laevastiku tegevuse Baltimerel. Toome allpool lühikese andmete loetelu, et saada selgemat pilti enamlaste laevastiku koosseisust ning mõlemate poolte kaotustest.

Kui võtta arvesse, et toleaeagne enamlaste laevastik koosnes kahest dreadnoughtist („Petropavlovsk“ ja „Andrei Pervozvannõi“), ühest ristlejast „Oleg“, viiest Noviku-tüübilisest destroyerist, kahest kuni neljast veealusest paadist ja neljast söeküttega torpedolaevast (välja arvatud „Spartak“ ja „Avtroil“, mis detsembrikuus vangistati), oli enamlaste laevastik sedavõrd suur ja meie jõududele hädaohtlik, et ta Inglise abita oleks saanud meie iseseisvusele saatuslikuks. Toome inglise laevastiku juhataja Baltimerel admiral W. Cowani aruande järgi andmed, kui palju neist laevadest inglise laevastiku lahkudes jäi järele: dreadnoughtid „Petropavlovsk“ ja „Andrei Pervozvannõi“ tehti torpeedodega Kroonlinna sadamas võitlusvõimetuks; ristleja „Oleg“ lasti Kroonlinna ees, kus ta seisis ankrus, torpeedoga põhja; kolm Noviku-tüübilist destroyerit, „Azart“, „Gavril“ ja „Konstantin“, lasti miiniga põhja; relvadega patrull-laev „Kitoboi“ võeti vangi; kaks veealust paati hukkus miinide läbi; veealuste paatide emalaev „Pamjatj Azova“ lasti Kroonlinna sadamas torpeedoga põhja.

Inglise kaotasid: veealuse paadi „L 55“, mis hukkus miini läbi, destroyer „Viktoria“ lasti enamliku veealuse paadi poolt põhja, kaks traalerit, „Gentian“ ja „Myrtle“, hukkus miini läbi, kolm rannasõidu-mootorpaati sai otsa Kroonlinna atakeerimisel, kaks rannasõidu-mootorpaati ja kaks mootorpargast hukkus halva ilma tõttu pukseerimisel ja üks ladulaev, „Votturnus“, hukkus miini läbi. Pealeselle sattusid paljud laevad miinide otsa ja vigastusid ka madalikel, kuid see ei osutunud neile saatuslikuks.

Surma sai mereväes 16 ohvitseri ja 97 meest ning teadmata kadunuks jäi 3 ohvitseri ja 6 meest. Lennuväes hukkus 4 ohvitseri ja 1 mees. Kokku kaotasid inglased Baltimerel 171 meest.

Peale otsese abi andsid inglased meile abi ka kaudselt vabadussõjas. Kõige suurema arvu relvi ja toidumoonu saime sel kriitilisel ajal inglasilt, ilma milleta oleks Eesti vabadussõda kujunenud õige raskeks, võibolla koguni võimatuks.

Tema Majesteedi Suur-Britannia Kuningas Georg V 25-aastase valitsemise juubeli puhul tuletab iga Eesti vabariigi kodanik meele saatuslikke päevi ning soovib Suur-Britanniale kõige paremat edu.

EPA.

HAANJA MUNAMÄGI — MEIE RAHVUSLIK UHKUS

Haanja Munamägi pole mitte ainult Võrumaa, vaid kogu kodumaa rahvuslik, jah — just rahvuslik — uhkus. Selles veendub lugeja, kes pole veel Munamäe tipul käinud, allpool. Enne aga peatume Munamäe mineviku juures, ning laskume siis sinna, kust selgub, et Munamägi on meile tõesti rahvuslikuks uhkuseks.

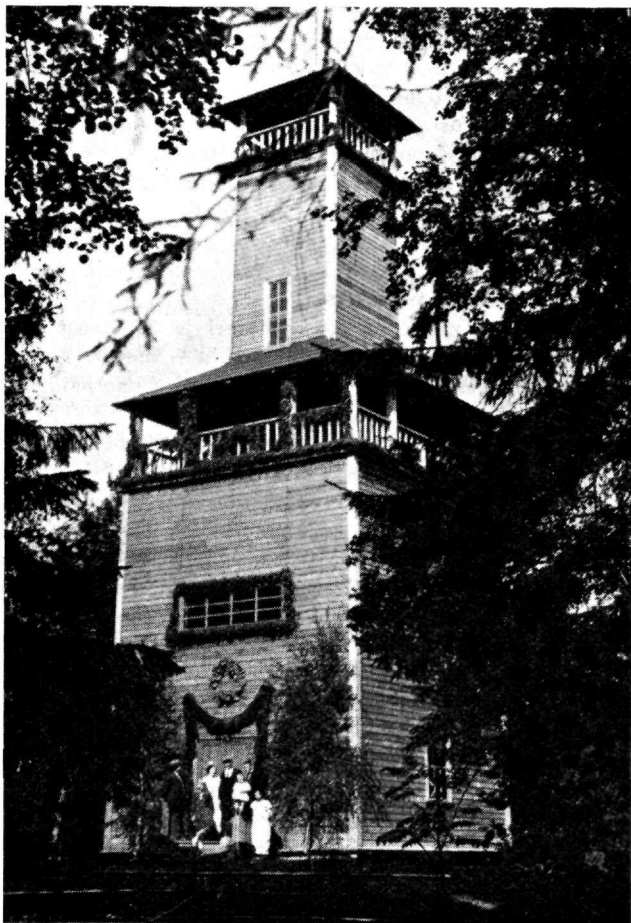
Munamägi on, nagu teada, kõige kõrgem mägi Eestis, ja Balti riikides üldse (absoluutne kõrgus 316,6 m). Munamäe tipul süüdatud tuled on näha Riia lahes merele, Lätis ja Nõukogude Venemaal. Aga Munamäelt näeb korraka ka tervelt $\frac{1}{10}$ Eesti vabariiki. Siit, pilvede piirilt, vaadatuna on meie kodumaa nagu märksa armsam ja ilusam. Siit vaatad kaugusse üle haljendavate viljaväljade, üle metsade, mägede, järvede vaateveeru sinendusse, ning sul läheb süda tahtmatult här-

daks, sest kõik paistab nii süütuna, õrnana ja heana. Siin alles nagu unustad, et maa peal on riidud, arusaamatused, raskused, vihad, sallimatused ja muu halb, mille kammitsais me igapäev sipleme ja millest pääsmiseks ning vabanemiseks me võitleme. Tuulehood painutavad põlispuude kroone Munamäe ladvastikus ning kaugus on nii veetlev ja võluv, nii virvendav ja sinetav, et...

Nende ridade kirjutaja on ise tunnud ja paljudelt teistelt kuulnud, et kui Munamäe vaatetorni tipust oled kaenud üle kodumaa kumera kupli ja värvirikka palistuse vaateveerude avarusse, siis on südames säärane leebe tunne ja suur rahulolu, mida mujal mitte nii kergelt ei saa, ning mis annab nagu uut hoogu ja vastset usku oma igapäevaste eluraskustega võitluses.

— Nii „sisemiselt“! Aga „välimuselt“ on mulje, mida Munamäe tipust seal olija saab, huvitav sellepolest, nagu juba eelpoolgi tähendatud, et siit näed korraka tervelt $\frac{1}{10}$ kodumaad. Kust mujalt võid sina näha korraka nii palju ja kaugele — põhja, läände, lõunasse ja itta?! Ei saa kuskil mujal loetella korraka enam kui 15 kirikutorni, ei näe sina ka kuskil teisel mitu-mitu korda kümnet pisemat ja suuremat veekogu! Peipsi on ju Munamäelt linnuteedki pidi kaugel, kuid ometi on ta siia, kodumaa kõrgeimasse kohta, imeselt pikliku ovaalina näha. Ja ega pole seegi vale, et mõnikord seletab silm Peipsi pinnal liugleva lodja valget purje. Räägitakse, et mitte harilikku, vaid selle „pika“ silmaga selgeil varahommikul on nähtud Riia kirikutorne. Võib-olla on see mõnel korda läinud, kuid küsitav on see siiski, ja paistab enam soovi sõnadesse seadmisena. Hoopis teine lugu on aga Pihkva kirikutega. Nende kullased kuplid on Munamäelt päris selgesti näha, ja harilikugi silmaga. Päikesepaistelisel ilmal säten-davad need kullased sibulataolised asjad kauguses imeilusasti. Mis puutub aga Võru kirikusse, siin on see imelähedal. Võru linn ise paistab nagu siinsamas mäe-veerel all olevat, nii et võta kas-või peopeale. Juhan Jaik, kes oma luules tõi kord Vanemuise aeroplaaniga Munamäele, teab isegi tõendada, et ta Munamäelt alati vaatab, mis kella aega Võru kirikutorni kell näitab. Haanja lustakad mehed teavad aga säärast kummalist asja kõnelda, et keegi Haanja osav kütt olevat kord püsiga lasknud Munamäelt Võru kiriku kella osuti peal istuva sääse maha. — Aga kas maksab Haanja meeste juttu puhta kullana võtta?!

Enne kui asuda vaatlema, mis Munamägi tänapäeval meile ja Munamäe külastajatele võõraile pakub, peatume raasuke Munamäe mineviku juures ja kuulame, mis haanjalased ise oma Munamäest arvavad.

Munamäe vaatetorn praegusel kujul

Siit, pilvepiirilt, kõrgusest...

Haanjas on tuntud järgmine, võrdlemisi moodsalt sõnastatud rahvalaul Munamäe kohta:

Siit, pilvepiirilt, kõrgusest,
näed kaugel ümber ringikest,
küll kilomeetreid palju.
On linnas paistmas Läti mäed
ja põhjast Vorbus'-latvu näed,
linn Võru jalge all ju.
Siit õhtupoole näed Karulat,
idas Peipsi pinda lagedat.
Nii kaugale ja ligi —
on talud mitmesugused,
kus elavad õed-vennaksed,
tööd tehes palgel higi...

Ka Munamäe tekkimisest teatakse nii mõndagi kõnelda, kuid huvitavam, omapärasem ja tundmatum on järgmine arvamine, mida jutustas vanema põlve haanjalane Jaan Gutves:

Maakera pind olnud vanasti laudtasane. Põldudel kasvanud lokkav vili ja teed olnud nõörsirged, ning inimestel olnud nii hea ja kerge elada, et Jumal pole neile üldse meelega tulnud. See pole aga Jumalale teps mitte meeldinud, ning ta mõelnud:

„Halb on see,
et unustab mind inime',
mis sellest peab saama? ...“

Nagu Jumal niiviisi mõteskelnud, ilmunud äkki ja ootamata Vanakurat Jumala ette ja annud nõu: loome mäed ja orud, järved ja jõed, teeme kõverad teed üle heina- ja põllumaade, küll siis meid mõlemaid inimesed meelega tuletavad! Mõeldud-tehtud! Jumal ja kurat võtnud maa teine teisest äärest kinni ning lükanud maa kokku, millest tekkinudki mäed ja orud. Sel ajal, kui maa kokkulükkamine mõlemal pool kõige tugevam olnud, tekkinud Munamägi ja ta ümbruse sõsarmäed ja orud. Sellest ajast tuletavatki — nii seletab muistend — haanjalased Jumalat ja kuradit meelega.

Ka räägitakse Haanjas tänapäevalgi, et 1880. a., s. o. enam kui 50. a. eest, pidanud Munamäel suur ime

juhtuma. Nimelt oodati siis viimset päeva, mis pidi tulema sabaga tähe poolt patusele maailmale: Munamäest pidanud hakkama mett purskama ja Võllamäest tõrva välja ajama, aga mõlemad imed jäid tulemata. Kuid ometi leidub tänapäevalgi Haanjas, kus rahvas väga usklik, üksikuid vanema põlve inimesi, kellele Munamägi on mingi jumalik salapärasus ja imede-kolle, kust nii mõndagi tähendusrikast võidavat oodata.

Et Vanemuine ammuste aegade eest Munamäel käis oma kuldset kannelt kõlistamas ja kangeline Kalevipoeg Munamäe serval puhkustunde veetis, jalad Vaskna järves, seda oleme me kõik kuulnud.

— Nii mõningaid märkmeid Munamäe muistseist ajast.

Nüüd peatume ka varajasema ja siis hilisema mineviku ja oleviku juures.

Esimene torn Munamäel olevat ehitatud Prantsuse-Vene sõja päevil, s. o. 1820. aastate paigu, kui „istja soldani“^{*)} meie maal asusid. Selle torni, päris armetukese, ehitanud soldatid ohvitseride juhatusel. Torn olnud suuteline Riia lahe laevu merel eksitama, kui tornis tuli süüdatud. Ja sellepärast, et rida laevu olevat merel eksinud, lammutatud torn kroonu käsul. Siis möödunud hulk aega, millal Munamäel torni pole üldse olnud. Järgmist, seega teist torni Munamäel, mäletab juba praegune vanem põlv. Selle lasknud püstitada Haanja mõisa kõrtsmik Tuul. Jaanipäeviti kolinud kõrtsmik Tuul oma pudelite ja söögikraamiga Munamäele ja ta äri õitsenud ülihästi. Tuule poolt püstitatud torn meelitanud sajad inimesed jaanipäeviti, aga samuti ka harilikkudel pühapäevadel, kokku. Torn olnud umbes

*) „Istja soldan“ tähendab tagavaraväelast. Nimelt paigutati tagavaraväe osad piiriäärsetele maa-aladele. Suvel oldi laagris, kuid kuna „talvitamiseks“ puudusid kasarmud, siis paigutati soldatid taludesse. Talu pidi andma supi, kuna kroonu andis leiva. Need soldatid olid aga hirmus laisad — ei viitsinud sugugi talutööd teha, vaid istusid samuti talutoas nurgas, millest tekki nimetus „istja soldan“. Praegugi tuntakse Võrumaal ütlust — „Ta on nagu istja soldan nukah“ — laisa inimese kohta.

Riigi hangete seadus seletustega

kohtuministeeriumi nõuniku **J. Kaiv'i** ja kaitseministeeriumi juriskonsuldi kol.-lt. **E. Leithammel'i** väljaandel. Raamat on varustatud hulga seletustega, mis peamiselt koostatud seadust tegelikult käsitlevate isikute poolt esitatud küsimuste alusel. Seletustes on toodud nii teoreetilisi lahendusi kui ka kõrgema kohtu otsuseid. Peale selle sisaldab raamat hangetesse puutuvate teiste seaduste eeskirju, samuti on ära toodud määrused riigi hangete alal ühes vastavate seletustega. Kuna Riigi hangete seadus on maksev ka kaitseleidiu hangete kohta, siis ei tohiks see raamat puududa ühelgi kaitseleidiu üksusel ega kaitseleidiu hangete alal tegutseval isikul. Raamatu hind 3 kr. 50 s. Raamat on saadaval autoritelt.

8 meetrit kõrge. Tuule poolt ehitatud torni mädanemise järele püstitasid Haanja kohapealne agar põllumees ja omaaegne seadusetundja Juhan Kolk ja ta sugulane Jaan Erlemann Kasaritsa Puigalt (kus aastate eest suvitamas käisid Fr. Tuglas, K. Mägi (†), Aug. Alle j. t.) juba 12-meetrise ja kahekordse vaatetorni. Võrust sõitis siis tuletõrje orkestriga suviti mitmel korral Munamäele roheline — armsale „maarahvale“ lõbu tegema. Kuid haanjalased ei leppinud üksi Võru orkestriga, vaid löid ka oma pillid hüürgama: Tannil Kriisa pilliroost klarinetiga, Jakob Kriisa viuliga, Jaan Olle viiejala-pikkuse lepakoorest trompetiga ja Jakob Tamm kasetohust metsasarvega, ning Juhan Kolk lõi teibaga takti. Haanjamehed trumpasid oma orkestriga Võru vaskpillimehed mitmeti üle, ning võrulased vahtisid ammuli suudega. Rahvas aga rõkkas naerust ja nalja oli palju. Kui Rõuge rikas kõrtsmik sääraстал kordadel mõned korvid õlut rahvale keelekarastuseks ostis, siis oli pidu nii ilus ja pikk, et ei tahtnudki lõppeda.

Aastate möödumisel varisesid aga manalasse need torniehitajad Munamäele ja kõdunesid ka tornid, kuhu nii tihti ja nii paljud läksid kaema — üle haljendava

Eestimaa! Sõjapäevadel ei mõelnud keegi Munamäe tornide ehitamisele, kuid mingisugune tornitaoline vai-ehtis püstitati siiski, kuna seda kasutati vaatluspunktina. Sinna ronimine oli aga riskantne ja sellega said paremini hakkama sõja lõppedes julged karjapoised, mitte aga punased, kes oma vaatluspunkti Munamäele löid. Olgu tähendatud, et Munamäe veerel ja ümbruses löödi vabadussõja päevil rida ohtlikke lahinguid, kus meie väed pidid kaotama nii mõnegi sangarliku noore, eeskätt ratsarügemendi ridadest, kellede mälestuse jäädvustamiseks mõne aasta eest püstitati lihtne maakivi-dest sammas Munamäe jalale.

1925. a. ehitati ja avati aga Munamäe tippu Võru maavalitsuse poolt uus kahe platvormiga vaatetorn — üle 12 sülla kõrge, mis läks maksma 300.000 marga ümber.

Sellest ajast peale algaski ülemaaline rahvaste rändamine suviti Munamäele. Siia tullakse lähedalt ja kaugelt, ning iga võõras, kes satub Võrumaale, peab nagu iseenesest mõistetavaks ja kohustavaks, et tuleb käia ka Eesti kõrgeima mäe tipul. Eelpool nimetatud vaate-torni avamispäevast seni, s. o. 9½ aasta jooksul, on

Munamäe veerul — suvel

käinud Munamäel, nagu see nähtub Munamäe vaatetorni külaliste-raamatust, 66.744 inimest, või teiste sõnadega, tervelt pooled Tallinna linna elanike arvust.

Munamäe külastajate raamat on omaette haruldane ja väärtuslik dokument. Siin leiame karjuse nime kõrval riigivanema nime, siit näeme, et Munamäele on tulnud talusulane Tartumaalt ja teadlane välismaalt, siin on imetlenud Eesti maa avarust ja ilu vaene ja rikas, koolijüts ning ülikooli kõrgem õppejõud, maailma kuulsused ja tavalised surelikud jne.

Kuidas, kes ja kui palju on inimesi liikunud ligemale 10 a. jooksul Munamäel? — Nagu juba tähendatud, on seal praeguse vaatetorni avamispäevast tänini käinud 66.744 inimest. Möödunud suvel viibis Munamäel 9.767 inimest, mis teeb rohkem kui Võru ja Petseri

Munamägi

k. a. juuli- ja augustikuud, millal käib vähem õpilaste-ekskursioone kohapeal. Selle aja jooksul on registreeritud 3.428 külastajat, kelledest 3.175 on kodumaalt, 216 Latviast, 19 Soomest, 7 Rootsist, 3 Saksamaalt, Ungarist, Prantsus- ja Inglismaalt à 2, Daanist ja Austriast à 1. Samuti on selle aja jooksul Munamäel käinud ainult 1 kodanik SSSR-ist.

Ligemale 10 a. vältel on aga Munamäel käinud inimesi igast maailmakaarest — Austraaliast, Aasiast palestiinlasi, jaapanlasi, hiinlasi, Aafrikast paar neegrit, 1 egiptlane, kuna aga Ameerika kodanikke on õige kena arvuke Munamäel käinud.

Möödunud suvel on nimekamaist kodumaalasist Munamäel käinud haridus- ja sotsiaalminister N. Kann, teedeminister O. Sternbeck, ooperilauljad Ots ja Taras, terve rida ülikooli õppejõude, kõrgemaid kaitseväelasi jne. Välismaalasist aga — rida inglise tähtsamaid gaidide juhte pr. Hünersoni saatel, kunstnik L. Tardieu Parisist, konsul Rosenfeldt Riist jne.

Nagu neist märkmeist näha, on Munamägi meie ja ka välismaa turistidele Mekkaks. Ja kui Munamäele pääs oleks kergem ja seal olemiseks — pikemaks ajaks — soodsamad võimalused, kasvaks turistide arv veelgi. Aga praegugi on Munamägi ihaldatavaim koht, kuna siit näeb kodumaa ilusaimat loodust rohkem kui kuskilt mujalt.

K. Eh.

Ratsarügemendi sõdureile püstitatud mälestusmärk Munamäe veerul

elanikud kokku. Suurem külastajate arv oli 1932. a. — 10.423 inimest, siis k. a., millele järgneb 1930. a. — 8.324 inimesega. 1933. a. käis Munamäel 8.162 inimest jne. ning kõige vähem 1928. a. — 3.136 ja 1927. a. — 3.781 inimest. Külastajate arv on tavaliselt turismihooaja ilmadest. Käesoleva aasta möödunud suvi oleks kahtlemata ületanud kaugelt teised suved, kuid — tornivahi jutu järele — pidurdas seda autojuhtide hooletustest sõitudest tingitud veoautodel ekskursioonide vedamise keeld. Rikkaim päev selle aja vältel oli k. a. 24. juuni, millal peeti Haanja I laulupäev — sel päeval on registreeritud 1.037 inimest, seega $\frac{1}{10}$ kogu suve-külastajate üldarvust. Selle juures tuleb aga arvestada ka seda, et kaugeltki kõik Munamäel käijad ei kirjuta oma nime külastajate-raamatusse, kuna tornimine on maksuline — 5 senti inimese pealt.

Et väliskülalistest, kes käivad Munamäel, saada mingitki pilti, võtame vaatluse alla juhuslikult kas-või

Võru maastik talvel

„PÄEVALEHT“

on üleriiklikult levinuim suurim ajaleht

Suurim ning kasulikum kuulutamise leht Eestis. Hinnata kaasandena igal pühapäeval pilke- ja naljaleht „KRATT“

Meie kirjastusel ilmub

„LASTE RÕÕM“

Eesti populaarseim lasteajakiri

T. E. K.-Ü. GRAAFIKATÖÖSTUS

on täielisim tööstus sel alal

Trükikoda

Kõitekoda

Sinkograafia

Litograafia

Offset-trükk

Hinnad kõigile vastu-
võetavad

Tellimiste täitmise
kiire

*Suurimad ning täielisimad raamatu- ja kirjutusmater-
jalide kauplused, kirjanduse- ja paberilaod Eestis*

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus

Tallinn, Pikk t. 2, oma telefoni keskjaam 428-83